

KÜLTÜR DÜNYASI

İNSAN, MENSUP OLDUĞU MİLLETİN VARLIĞINI VE
SAADETİNİ DÜŞÜNDÜĞÜ KADAR BÜTÜN CİANH MİL-
LETLERİNİN HUZUR VE REFAHINI DA DÜŞÜNMEİ..

ATATÜRK

Munis Faik OZANSOY.....	George Duhamel Aramızda
Cahit KÜLEBİ	Ölümlü İnsanlar İçin (Şiir)
George DUHAMEL.....	Aydın Yetiştirmek
William SHAKESPEARE.....	Sone
Hilmi Ziya ÜLKEN	UNESCO ve Milletler Anlaşması Fikri (II)
Suut Kemal YETKİN.....	Türk Minyatürü
Fazıl Hüsnü DAĞLARCA.....	Yeşeren Toprak (Şiir)
Selâhattin BATU	“Efkârı Umumiye” sizlik
O. BURİAN-P. ÇAMBEL.....	Türkiye’de Tiyatro
Avni GİVDA	S. Maugham Seksen Yaşında
Fuat PEKİN.....	İtalyan Resmi ve M. Erdem’in Sergisi
B. TUNCEL	Remzi Oğuz Arık

*Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü
UNESCO Yayınları—UNESCO Haberleri—Kültür Dünyası*

15 N İ S A N 1954

Sayı: 4

KÜLTÜR DÜNYASI

Aylık Dergi

- İmtiyaz sahibi :** UNESCO Türkiye Millî Komisyonu.
273, Atatürk Bulvarı, Ankara. Tel. 25684.
- Mesul Müdür :** UNESCO Genel Sekreteri Vedit Uzgören.
- Yazı Kurulu :** Prof. Suut Kemal Yetkin, Prof. Bedrettin Tuncel, Prof. Bedi Ziya Egemen, Adnan Ötüken.
- Dergi Sekreteri :** Namık Katoğlu.
- Cari Hesap :** Ankara, İş Bankası, Yenişehir Şubesi, 427 Dj.
- Basıldığı yer :** Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

UNESCO KİTAP KUPONLARI

Yabancı memleketlerden kolaylıkla, ucuz olarak ve döviz formalitelerine lüzum kalmaksızın ilmi kıymeti haiz kitap, broşür, harita, çeşitli matbualar, fotokopi ve mikrofilm getirtmeği, ilim dergilerine abone olmağı mümkün kılan Unesco kitap kuponları Ankara'da Millî Kütüphane Müdürlüğü tarafından tevzi edilmektedir.

İki yıldır ilim adamlarımız, münevverlerimiz ve ilim kurullarımız tarafından kullanılan ve çok rağbet gören Unesco kitap kuponları, muhtelif dolar kıymetleri üzerinden ve Türk parası mukabilinde verilmekte ve bunlar getirtilecek eserlerin bedeli olarak Avrupa ve Amerika'daki nâşirler ve kitapçılar tarafından kabul edilmektedir.

Tafsilât için şu adrese müracaat edilmesi rica olunur:

Millî Kütüphane Müdürlüğü
(Unesco Kitap Kuponları Servisi)

Yenişehir
ANKARA

KÜLTÜR DÜNYASI

UNESCO TÜRKİYE MİLLÎ KOMİSYONU TARAFINDAN
HER AYIN ONBEŞİNDE ÇIKARILIR DERGİ

15 Nisan 1954

Sayı: 4

GEORGES DUHAMEL ARAMIZDA

Munis Faik OZANSOY

Büyük hâdiseler, hattâ bazan en felâketlileri, insanların fikrî yapısında yıkıcı olmaktan çok kuvvetlendirici tesirler bırakabilir. Öyle sanıyorum ki, birinci dünya harbinin Georges Duhamel üzerindeki tesiri de bu cinsten olmuştur. İlk edebiyat denemelerine, kendisi gibi hürriyet âşığı bir kaç arkadaşıyla vücuda getirdikleri Abbaye topluluğu içinde başlamıştı. Bir edebî mektep kurmak maksadından ziyade bir mânevî hürriyet havası teneffüs etmek ihtiyacından doğan bu birlik, Duhamel'in fikir hayatında bir hareket noktası olmaktan da ileri giderek ilk merhale kıymetini kazanmıştır. Genç Duhamel tıp tahsiliyle maddeler âlemine girmeden önce böyle bir hayal ülkesinde dolaşmamış, hattâ daha sonra, ikisinde birden yaşamamış olsaydı, eserlerinin mahiyeti büsbütün başka, öteki doktorların veya romancılarınkinden farksız olurdu. Duhamel'e Fransız edebiyatında müstesna bir mevki ayıran; onun romanlarına XX. asrın fikir hayatında bir vesika olmak kıymetini kazandıran unsurların menşei bu iki noktada yahut onların birleştiği yerde aramalı.

Duhamel'in meslek hayatında ikinci ve kat'î merhale birinci dünya harbidir.

İnsanı saadete götürecekteki imkân olarak hürriyete inanır ve o hayali Abbaye topluluğu içinde yaşarken, biyoloji yolu ile insanı madde olarak tetkike başlamış olan Duhamel, birdenbire karşısında, yaralı, ızdırıplı bir insan yığını buldu. Harp, hiç bir doktorun karşısında bu derece büyük bir facia şeklinde tecessüm edemezdi. Denebilir ki, bu facia, Georges Duhamel'in içinde tohum halinde yaşayan meziyetleri tahrik etmiş, onların birdenbire ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Doktor Duhamel'in maharetli neşteri bu yaraları açar, temizlerken, Şair Duhamel'in şefkatli eli de onları sarıyordu. Fakat onun işi burada da bitmiyordu; bu sefer de feylesof Duhamel harp denilen faciannın kendisi, sebebi üzerinde derin derin acı acı düşünüyor; ileri sürülen bütün sebepler ona sadece uydurulmuş mazeretler gibi geliyordu. İşte Duhamel'in elini, kalbini ve kafasını dört sene mütemadiyen işleten bu büyük facia, Fransız edebiyatına *Vie des Martyrs*, *Civilisation* ve *Possession du Monde* eserlerini kazandırmakla sona ermiştir. Fakat Duhamel bu faciannın kendisinden kurtulmuş olsa da, daha uzun yıllar onun hatırasından, mânevî tazibinden büsbütün sıyrılamıyacaktır.

Nihayet Duhamel meslek hayatının üçüncü merhalesine, sulh içinde insanı tetkik edebilmek devresine kavuşmuştur. Artık insanların vücut sakatlıkları, maddî yaraları ile değil iç âlemiyle uğraşacak; sağlam bünyelerdeki ruh sefaletlerini, ideal eksikliğini gidermeye çalışacaktır. Fransız edebiyatına Salavin'i, Pasquier'leri kazandıran bu devre, Duhamel'in hayatında olduğu kadar XX. asır Fransız romancılığında da bir dönüm noktası sayılır.

Duhamel'in romanlarını tahlil etmekten ziyade, Ankara'yı ziyareti esnasında tanımak fırsatını bulduğum şahsiyetini yapan unsurları eserleri arasında da sırf teşhis etmek düşüncesiyle yazdığım bu satırlarda, Salavin'in üzerinde durmadan geçemeyeceğim. Bence Salavin, Georges Duhamel'in şahsiyetini vücuda getiren idealizmle realizm, şiirle ilim ikiliğinin, onların sürekli mücadelesinin çocuğudur. Duhamel bu mücadeleden kendisini Salavin'i yaratmakla kurtarmış gibidir. Duhamel'in bütün ömrünce bağlandığı fikirleri Salavin'in hayatını anlatan beş romanda bulabilirsiniz. Hürriyet Aşkı, İnsan Sevgisi, Dostluk, İnanmak İhtiyacı, asıl mânasiyle medeniyet, geniş anlayışıyla insanlık... zavallı Salavin bu güzel, büyük düşüncelerin altında âdetâ ezilmiştir. Denebilir ki, bu manevî mücadeleden sağlam çıkabilmek için Duhamel, Salavin'i feda etmek zorunda idi. Romancının kahramanına son hitabı şudur: "Uyu, uyu, zavallı adam! Sen, dostum, betbaht kardeşim, uyu! Ey gençliğimin ve olgunluk çağımın arkadaşı, seni içinden çıkarmış olduğum yokluğa tekrar çekil. Benim yüzümden, hattâ ilâve edeyim, benim için hayli ızdıraptı. Şimdi, akşam yaklaşırken, seni terketmem zamanı gelmiştir."

Bu sözlerde bir mersiye açılığı kadar, öldürenin ölene karşı mazeret aramasına benzer bir şey de vardır.

Georges Duhamel'in eserinde ölen Salavin, Fransız roman kahramanları, hattâ sadece roman kahramanları arasında yaşamakta devam edecektir. Konuşurken dikkat ettim: Salavin, Duhamel'de de, için için, halâ yaşıyordu... O çocuk saflığı ile bakarken birdenbire içinde bir istihza ışığının yandığını gördüğünüz ihtiyar gözlerinde; o kısılmış, fakat yine tatlılığını muhafaza eden ve konuşmanın bütün inceliklerini veren seste, zaman zaman, Salavin'i hatırlatan bir şey vardı.

Salavin, Pasquier'ler ve bütün öteki şahıslar... evet, hepsi canlı, hepsi yaşıyor. Fakat, bırakalım onları Duhamel'in eserlerinde yaşasınlar! Ankara'da bizim karşılaştığımız insan, onların hepsine bedel hepsinden canlı idi: Georges Duhamel'in kendisi !

M. Duhamel, Salavin'de Almanların tam bir alman, Japonların tam bir japon ruhu bulduklarını, bu defa memleketimize gelirken vapurda tanıştığı ilk Türk yolcusunun da onu tam bir Türk örneği diye vasıflandırdığını söylerken "halbuki

ben onu tam bir Fransız diye düşün- müştüm!" dedi. Çok doğru. Salavin tam bir Fransızdır; fakat Duhamel'in düşün- düğü, onun yarattığı bir Fransız, kısacası Duhamel gibi bir Fransız... Nite- kim biz de, Georges Duhamel'i yalnız eserleriyle tanırken, bütün insanîyetçi vasıflarına rağmen, onda sadece bir Fran- sız romancısı görüyorduk. Şahsı ile kar- şılaştınca, onda bir az da kendimizi, bir

Türk romancısı çehresini farkettiğimizi söylersem, hiç mübalâğa etmiş olmam. Evet, kuvvetli roman kahramanları gibi, büyük adamların da yaşı ve ayrı milli- yeti yoktur. M. Duhamel yetmiş sene ile beraber altmış cildin de ağırlığını omuz- larında nasıl hafiflikle taşıyorsa, her mil- letin manevî hüviyet varakasını da aynı kolaylıkla taşıyabilir, tabii ancak hür milletlerin...

ÖLÜMLÜ İNSANLAR İÇİN

Hepiniz öleceksiniz !
Tanrı katına çıkacaksınız utanmadan !
Ruhlarınıza koyup kaçacak sizi,
Topraklara gömüleceksiniz.

Kurtlar, böcekler, solucanlar
Sevinçle saldıracak üstünüze,
Elleriniz bomboş kalacak,
Kimse bakmıyacak resminize.

Sevilmiş kadınların hayali
Dumanlar gibi dağılacak;
Faydaydı, şöhretti, merhametti
Semtinize uğramıyacak.

Gözleriniz yok artık !
Dünyayı göremiyeceksiniz !
Okşamak, gülmek, konuşmak
Yok olmuş bir selde yüzeceksiniz,

Yavaş yavaş çürüyeceksiniz.

CAHİT KÜLEBİ

AYDIN YETİŞTİRMEK

Yazan: Georges DUHAMEL

M. Georges Duhamel, memleketimizi ziyareti sırasında, *Cumhuriyet* gazetesine üç başmakale yazmıştır. Bunlardan ikincisini 5 Nisan 1954 tarihli *Cumhuriyet*'ten iktibas ederek okuyucularımıza sunuyoruz.

Bugün insanlığa tasa veren bütün meseleler arasında, kalburüstü tabakanın yetiştirilmesi, hiç şüphesiz, başta gelir. Şu veya bu memlekette hâlâ, babadan oğula hükümrancılık hakkı geçen imtiyazlı sınıflar varsa bile, bunların hiçbiri büyük bir millete savunmak, var olmak ve ilerlemek için gereken sayıda değerli insanları sağlayamaz. Bugünkü toplulukların yaşayışı pek yıpratıcı: kalburüstü kimseler çabuk tükeniyorlar. Onun için, medenî milletler bu aşınmayı gözönünde bulundurmak ve eskienin yerine yenisini hazırlamak zorundadırlar.

Sonradan baş, hoca, kahraman ve evliya olacak bu değerli insanları nereden bulmalı? On sekizinci yüzyılın sonundanberi, yani yüz altmış yıldır, Fransa bu çetrefil düğümü çözmüş, gereken değerli insanları halkın içinden seçmeğe ve kendiliğinden elenme ile eğitim ve öğretim arasında bu bakımdan bir işbirliği kurmağa başlamıştır.

Hemen hemen içgüdü ile bulunmuş olan bu basit usul, zamanla denenmiş ve hiç şaşmadan gayet iyi sonuç verdiği görülmüştür. Halktan, yani topraktan veya tezgâhtan gelenler iki, çok çok üç göbek boyunca denenmiş ve bu denemeler kesin bir yükseliş göstermiştir. İkinci, üçüncü göbekten sonra, kalburüstü tabaka kendilerine vergi özellikleri ortaya koymağa başlıyorlar: bilgin oluyorlar, filosof oluyorlar, edebiyat-

çı, sanatçı, idareci, eğitimci, hekim oluyorlar, girişilen büyük işlerde başa geçiyorlar.

1932 ile 1944 arasında "Pasquier"lerin tarihçesi" adlı, on cildlik büyük bir roman yazdım. Bu uzun eserin konusunu bir tek cümlede toplamam gerekirse şöyle diyebilirim: Fransa kalburüstü insanlarını halkın içinden nasıl alıyor ve bunları değerli kimseler haline nasıl getiriyor? İşte ben o romanda bunu göstermiye çalıştım. Pasquier'lerin evinde beş çocuk var. Bunlardan biri, Laurent, bilgin oluyor. Kızkardeşi Cécile bütün dünyanın takdir ettiği bir musiki sanatkârıdır. Diğer kızkardeşleri, Susanne gayet güzel bir aktristir. Çocukların en büyükleri, Joseph, devrin tapındığı şeylere hizmet ederek müthiş para kazanıyor. Çocuklardan beşincisi -sıra bakımından değil de, hâdiseler gidişi bakımından beşincisi- orta halli bir adam olarak kalıyor ve hiçbir verim elde edemiyor.

Türkiye'ye geldiğimdenberi bu "Kalburüstü tabakanın yetişmesi" hâdisesi üzerinde çok düşündüm. Küçüğünden büyüğüne kadar birçok okul gezdim, hocaları ders verirken gördüm, öğrencilerdeki şevk ve gayrete hayran kaldım. Fransa gibi ve bütün egemen milletler gibi, Türkiye de elini rastgele kalabalığa uzatıyor ve oradan, hem hiç korkmadan, hem de ihtiyatlı davranarak bir takım araştırmalar, elemeler yapıyor.

Anadolu yaylalarından geçerken, tarlalarda ineklerini güderek çift süren köylülere bakarken içimden: "Belki de ben bu rencberlerin çocuklarını Hasanoğlan eğitim okulunda görmüşümdür" diyordum. Bu çocukların her biri ileride, canla, başla çalışan birer öğretmen olacak, onların çocuklarından biri belki astronom, biri kanunlar keşfeden, usuller koyan bir mucid, bir başkası da şair veya ressam olacak.

Hulâsa, artık toprak fethi gibi boş emellerden vazgeçmiş olan Türkiye, şim-

di kafa dünyasında fetihlere çıkıyor. Sağlam yapılı, güçlü, kuvvetli, samimî ve yaradılıştan asil bir millet olan Türkler, yükselme için gereken ne varsa hepsine sahip bulunuyorlar. Türk milleti muhakkak ki yükselecektir. Bu şaşmaz yoldan gittikçe, bir gün bütün dünyaya verimli ve kafalı insanlar yetiştirecek ve bunlar yeni medeniyetin hakikî beyleri arasında yer alacaktır.

Istanbul, 2 Nisan 1954

S O N E

Yârimin gözlerini güneşlere benzetmem;
Mercan dudaklarından daha kırmızı parlar;
Eğer kar beyaz ise, göğsüne beyaz demem;
Saç dediğin tel telse, başında siyah tel var.
Açılan güller gördüm, bembeyaz, kıpkırmızı,
Yârimin yanağında öyle gül görmedim ben;
Lâvantalar kokladım, daha fazla haz vardı
Sevdiğimin havaya dağılan nefesinden.
Konuşsun, dinlemek zevk; bilirim ama bence
Musiki çok daha hoş, daha lâtif akseder;
Hiç tanrıça görmedim yürürken ben ömrümde;
Yârimin adımında hafiflikten yok eser.

Eşsiz bir aşkla sevdim buna rağmen, Allah var,
Onu kalp teşbihlerle aldatan herkes kadar.

WILLIAM SHAKESPEARE'den
çeviren : TURHAN OĞUZKAN

UNESCO VE MİLLETLER ANLAŞMASI FİKRİ

II

Hilmi Ziya ÜLKEN

Geçen yazımda kültür, eğitim ve ilim bakımından milletler arasında anlaşma fikrinin köklerini araştırmış, ve bu fikrin geçen yüzyıllarda büyük düşüncüler tarafından nasıl hazırlandığını göstermeye çalışmışım. Bu sefer de yine fikir tarihine göz atarak anlaşmanın aleyhinde bulunanlara, bu kötümser görüşün dayandığı esaslara ve fikrin gelişmesi içinde bu kötümser görüşün ne derecede dayanabileceği noktalarına dokunmak istiyorum.

Eflâtun'a göre İyilik varlıktır, çünkü herşeyin değişmez örneği ve gerçek varlık yalnız Fikirlerdir. Halbuki iyi fikri bütün fikirlerin üstündedir. Öyleyse iyilik varlığın en üstün derecesidir. Böyle olunca da kötülük varlığın zıddı, yani yokluk demektir. Fakat bu ancak en üstün varlığın karşısındaki tam yokluk için doğrudur. Bu dünyadaki eşyaya, hadiselere doğru inildikçe varlık dereceleri azaldığı için, onlar birbirlerine nazaran daha az iyi ve daha çok kötü olurlar.

Bu görüşün tam karşısında, taban tabana zıddı bir düşünce vardır : Zarathoustra'nın fikri. Ona göre İyilik ve Kötülük birbirine düşman iki metafizik prensiptir. Kötülük, yokluk olmak şöyle dursun, iyiliğin düşmanı olan başka bir varlıktır. Dünya onların ezeli döğüş meydanıdır. İşte barışma imkânsızlığını ve bitmez tükenmez savaş ileri süren ilk belli başlı düşünce budur. İran'da din olarak başlıyan bu düşünce sonradan *manichéisme*'de ve *gnostique*'lerde daha çok felsefe halini almış, hıristiyanlığın içine sokulmuş ve Plotinus'un (yeni eflâtunculuğun) hücumlarına rağmen dayanabilmiştir. Ancak, hemen işaret edeyim ki, bu azgın ikici (*dualiste*) çağırma hıristiyanlık ve islamlığın birlik ve bircilik isteyen birleştirici ruhu aynı derecede şiddetle karşı koymuş ve gerek Batı gerek Doğu Ortaçağında onu ortadan kaldırmışlardır. (İslam'da zındıklığın son derecede kötü görülmesi bundandı.)

Yunan düşüncesi, ortaçağın hakikî babası sıfatıyla, hemen daima âhenk, ölçü ve barış fikrini geliştirmiştir. Âhengin karşısına düzensizliği koyduğu zaman bile bu ana fikrinden ayrılmamıştır. Bununla beraber Aristo gibi büyük realist'lerin

içtimaî gerçeği bütün çeşitliliği ile görmemesine imkân yoktu. Onca site hayatı karşılıklı yardım ihtiyacından doğar. "Hiç bir şeye ihtiyacı olmayan siteye giremez. O ya bir hayvan, veya bir tarıdır." [*Politique* I, fas. 1, kısım 9]. İnsanlar zayıf oldukları için üstün ve aşağı diye mertebelenirler. Siteler de hükmedenler ve boyun eğenler diye ayrılır. Eşitlik ve barış ancak Helen'ler arasındadır. Medenilerin barbarlar üzerinde hakları vardır. Görülüyor ki Aristo Yunan idealini yalnız Yunan sitelerine hasrediyor, onun dışına karşı düşüncesi değişiyor. "Harp herşeyin anasıdır, diyor. Bu dünya, çocukların kum üzerine yazdıkları oyuna benzer : bütün şekiller zaman zaman meydana çıkar ve mahvolur." Nitekim İskender hocasının dediklerini yerine getirdi.

Bütün insanları kardeş sayan, efendi-köle farkını reddeden, harbi ve orduyu lüzumsuz gören *cynique*'lerin tam zıt kutbunda Herakleitos'a göre savaş bütün varlıklarda kanundur. Mevcutları doğuran, bazılarını Tanrı, bazılarını köle veya hür insan yapan odur. Yenilenleri, yenilenleri, idare eden ve edilenleri ayıran odur. İlkçağın hâkim sesine rağmen, Herakleitos'un değişmeyi, düzensizliği, savaşı bu kadar öğmesi bir istisnadır.

Barış ve düzene karşı bu şüphe veya dirsek çevirme hemen hemen geçen yüzyıllara kadar bir daha canlanmamıştır diyebilirim. Bunun başlıca sebebi, aradaki bunca yüzyılı dolduran içtimaî gerginliklere ve savaşlara rağmen, insanlığın ideallerine karşı güvenini kaybetmemiş olmasıdır. İlk çağın yarattığı hakim (*sage*) ideali, insanî vatandaş ideali, Ortaçağın Veli (*saint*) si, Şehidi (*martyr*) ile tamamlandı. Dünyayı bir ideal etrafında birleştirmek fikri gittikçe kuvvetlendi. İslâm ve hıristiyan dünyalarını uzun zaman yoran din savaşları bu birleşme ve uzlaşma imanını sarsacak yerde, daha çok geliştirdi. 18. yüzyıl sonlarına kadar süren bu güven hele fikrin zayıflamasından hiç ileri gelmiyordu. Çünkü Ortaçağın büyük düşünürlerinden başka, Modern düşüncenin babaları bu sırada yetişmişti.

Bu güveni sarsan iki şey oldu. Biri kit'alar arasında eski muvazeneyi bozacak derecede hız-

li, göze çarpan bir nüfus çoğalmasının Avrupayı taşırması, öteki yine bu muvazaneyi temelinden sarsan bir teknik üstünlüğün bu kıt'ayı ötekilerden ayırması idi. Birincisi Avrupanın kendi kendine yetmemesi, bir kısım nüfusunun başka kıt'lara doğru taşması, bunun için de her yerde az çok devam eden dünya düzenini zorla bozan savaşlara girmesi neticelerini doğurdu. İkincisi Avrupa eski medeniyetlerin karşı koyamayacağı bir silâh üstünlüğü verdiği için, bu savaşların sonu -hemen daima- öteki kıt'alardaki milletlerin yenilmesi neticelendi. Fakat iş bununla bitmedi. Dünyanın paylaşılması yolunda sonsuz bir yarışmaya kapı açan bu savaşlar, nihayet Avrupa milletlerini birbirine düşürdü. Böylece uzlaşma güc-lüğü yalnız kıt'alar arasında değil, kıt'a içindeki milletler arasında da bütün kuvvetle kendini gösterdi.

Bu iki hadisenin manevî hayatta başlıca sonucu idealin yerine bencilüğün (égoïsme) hükmetmesi oldu. Teknik gelişmenin nisbetsiz bir surette (ve bir hızla) yayılması bu teknikten faydalanan kimselerde faydacı (utilitariste) ruhun her türlü manevî değerün üstüne çıkmasına, faydadan yu-karı hiç bir değer tanımamasına sebep oldu. Buna değerler levhasının altüst olması ve ferdi bencilüğün hüküm sürmesi diyebilirim. Nüfusun ölçüsüzce birikmesi, yalnız kıt'ada bazı memleketlerin sömürgecilikle etrafa taşmasını, başka kıt'alara saldırmasını doğurmakla kalmadı; aynı zamanda başka milletler arasında sıkışıp kalan ve taşamıyan bazı memleketleri kıt'a içinde birer bomba haline getirdi. Bu hal komşu milletlerin arkadaş, dindâş, kandaş, aynı medeniyetten olduklarını unutarak birbirine aman bilmez düşmanlar gibi baktırdı. Her millet yalnız kendi tarihini öğdü, kendi gururunu körükledi, kendi içtimaî Benliğini herşeyin üstünde gördü. Öteki milletleri hiçe saymaya başladı. Buna da ferdi bencilığe mukabil, millî bencilik diyebilirim. Böylece ferdi ve millî iki türlü bencilik 19. yüzyıl başından beri Avrupa milletlerini - medeniyetin ön safında yürümeleri ve ideallerin bayrağını taşımaları lâzım gelirken - şiddetle kemirmektedir. İşte İlkçağdan beri gittikçe yayılan kültür birliği ve uzlaşma fikirlerine rağmen, son zamanlarda savaşların ve içtimaî gerginliklerin azmasıyla birlikte azan emniyetsizlik ve barışsızlık fikirlerinin yer yer kendini göstermesi bundan ileri geliyor.

Benliğin bu üstün değerlendirilmesinin en tam örneğini Fichte'de buluruz. O derecede ki romantik felsefesinin esasını *Ben* ve *Ben-değil* kavramları teşkil eder. İçtimaî felsefesinde "dünyayı idare edecek üstün ırk" a dair düşünceleri de bunu tamamlar ve konkreştirir.

Hegel'e göre Devlet mutlaktır, ve onun ege-menliği ve iradesinin en üstün görünüşü de savaştır. Barış onun gayesi ise de savaş, gerçekleşme kudreti ve ulvî noktasıdır. Yok olan bütün cüz'î kuvvetler mutlak Devlet'in varlığı için zarurîdir. Bununla beraber zıt fikirlerin *dialectique* terkibine ulaşan Hegel çatışmaların üstünde yine âhenge yükselmektedir.

Uzlaşma ve düzene en şiddetli hücumlar Joseph de Maistre ve Proudhon'dan geldi. Hobbes'dan beri savaş ve çatışmanın bu kadar keskin bir avukatı çıkmamıştı. J. de Maistre'e göre "savaş, kan vasıtasıyla kefarettir" dir. "Tanrı, onda iyiliğe ulaşmak için kötülüğü alet olarak kullanmaktadır. İnsan ruhu savaşın yumuşaklığı içinde irade ve cesaretini kaybettiği zaman bunu ancak yeniden kanla kazanabilir." [*Soirées de Saint Petersbourg*]. Şu kadar var ki J. de Maistre'e göre savaş yine barış ve düzenin vasıtası olduğu için, ona uzlaşma düşmanı gözüle bakılamaz.

Proudhon'a göre savaş ilâhî bir olgudur. O varlıklar içinde yalnız insana mahsusdur ve ona büyüklüğünü verir. [Proudhon, *La guerre et la paix*]. O insanlığın gelişmesi için zaruridir.

Fakat uzlaşma düşmanları asıl bunlar değil-dir. Çünkü savaş, başka çare kalmadığı zaman, gelecek uzlaşmanın daima son vasıtası gibi görülmüştür. Burada bizi meşgul eden nokta asrî *égoïsme*'in eserleri olan bazı fikir cereyanlarıdır, ki başlıcaları Gobineau, Darwin ve Marx tarafından temsil edilir.

İrkçılık adile tanıyan ve ilk defa Comte de Gobineau'nun *Essai sur l'inégalité des races*'ında ifadesini bulan cereyan millî bencilüğün en bariz örneğidir. Gobineau yalnız "beyaz ırk" ın üstünlüğü iddiasıyla kıt'lara ve milletler arasına aşılmaz duvarlar çekmekle kalmıyor, aynı zamanda Fransız milletinin zenci ve sarı ırk karışması ile tereddidi ettiğini ve Cermen ırkının saflığı ve üstünlüğünü söylerken bizzat "*pangermanisme*" in ekmeğine yağ sürüyordu. Bu hayalî iddea pan-germanistelerin o kadar hoşuna gitti ki, hemen bir Gobineau-Wagner cemiyeti kurdular. Milletler arasında kültür anlaşması imkânını temelinden sarsan bu cereyan Nazi Almanyası tarafından tekrar desteklendi. Anthropologie ilmine dayandığını söylediği halde, zamanımızda anthropologie'nin gelişmeleri bunu hiç bir suretle teyid etmemektedir. Sosyal psikolojide, sosyolojide, biyolojide pek çok araştırmalar ve yayınların mevzuunu teşkil eden "ırk peşin hükmü" meselesi üzerinde durmaya bu makalenin hacmi elverişli değildir. Yalnız şu kadar söyleyebilirim ki Gobineau'dan sonra Vacher de Lapouge, Gumplovitz gibi anthropo-sociologue'lar tarafından daha ilmi bir

sahaya nakledilmek istenen bu cereyan içtimalı gerginlik ve huzursuzluğun müdafası olmak bakımından aynı zararlı yolda devam etti.

Darwincilik adile tanılan ikinci cereyan milletler-arası anlaşma ve kültür birliği mevzuunda ötekenden farksız durumdadır. Charles Darwin'in "Nevilerin menşei" ve "İnsanın aslı" (*Descendance de l'homme*) adlı eserlerinden beri tekâmül meselesinin izahı büsbütün yeni bir safhaya girmişti. Darwin'in bu mevzudaki otoritesi Gobineau ile kıyas edilemeyecek kadar büyük olduğu için, ondan çıkan fikrî neticelerin dayanma kuvveti de o nisbette fazla idi. Fikrin esası -bilindiği gibi- nevilleler arasındaki savaşın onlarda seçkinliğe ve mükemmelleşmeye sebep olduğu idi. Bu iddianın biyoloji bakımından bu gün değerini ne derecede muhafaza ettiği meselesi konumuzun dışında kalır. Yalnız, son zamanlarda Vialleton, Van Bolk, Rosa. v. s. gibi biyolojistler tarafından nazariyenin hayli sarsılmış olduğunu işaret edelim. Bizi burada ilgilendiren nokta bu nazariyenin insan cemiyetlerine ve kültür uzlaşması meselesine tatbik edilip edilemeyeceğidir. Meselâ general von Bernhardt'ye göre "savaş, tekâmülün esas kanunudur. Tabiatte, Darwin yaşamak için mücadele eden daha umumî hiç bir kanunun hüküm sürmediğini, yalnız en kuvvetlinin hakkı olduğunu, ve bu dönüşmenin zayıfları ve zararlıları ortadan kaldırmak suretile, seçkinleşmeye sebep olduğunu gösterdiği zamandan beri, insan cemiyetlerinde de savaştan başka esas olmadığı anlaşılmıştır." Chalmers Mitchell *Le darwinisme et la guerre* adlı kitabında Bernhardt'nin bu sözlerini nakl ederek ve Darwin'e dayanarak onu yeni delillerle teyide çalışıyor. Darwin'in fikri zaten kısmen Malthus tarafından nüfus hadiselerine ait faraziyesile evvelce ileri sürülmüş, kısmen de Gobineau tarafından ırkların mücadelesi ikri haliinde söylenmişti. Adeta bu hazırlıklar Darwin'de biyolojik temellere dayanan daha sistemli yeni bir avukat bulmuş oldu. Bununla beraber hayvan nevelerinden hiç birinde (bir kaç böcek nevinin hususî vaziyetleri müstesna) aynı nevi içinde doğuşme olmadığı halde, savaşın insanlara mahsus olması, ayrıca savaşların seçkinleşmeyi doğurduğunun sabit bulunmaması, hayvanlara ait iç güdü vakalarının insan ruhu ve zekâsına tatbikinin doğru olmaması gibi sebeplerle darwincilikten bu sahada neticeler çıkarmaya kalkmak hiç yerinde görünmemektedir.

Darwin'de beşerî sahada menfi neticeler çıkaran, yani insanî değerler nizamına en çok hücum eden ilozoflardan biri Frederik Nietzsche dir. Nietzsche'ye göre "barışı ancak yeni savaşlara vasıta olduğu için sevmelisiniz. Kısa barış uzunundan daha iyidir. Her şeyi kutsileştiren, meşrulaştıran, iyi başarılı bir savaştır. Kölenin

şerefi ve asıllığı isyânındadır." [*Ainsi parlait Zarathoustra*] "Tecrübenin verimli ve başarılı olması için savaşın merhametsiz olması lâzımdır. Savaşın bütün faziletleri cesaret, vahşet, cüret, hile, zekâ, hâsılı kuvvettir. Daha kuvvetli olmak arzusu yegâne beşerî hakikattir. Hayat âzamî kudret istiyor. Varlığın en derin mahiyeti kudret iradesidir. İnsan haz aramıyor, kudret arıyor. Canlılar rakiplerini aşmak ve yenmek istiyorlar." [*La volonté de puissance*]. Nietzsche rahatlığı, huzuru reddediyor. Huzursuzluk içinde kudretten kendi ahlâkını çıkarıyor ki, bu da uzlaşma değil gerginlik ve çatışma içinde devam eder. Bundan dolayı da hristiyanlığa, Yahudiliğe bütün dinlere, onlardan kısmen mülhem insanî ahlâklara ve -kanaatince- onların vârisi olan Demokrasiye düşmandır. Eğer bu gün hayatta olsaydı -fikirlere sadık kalmak şartile- *Unesco* gayelerine en çok hücum edecek filozoflardan biri, mutlaka, Nietzsche olurdu. Nietzsche'çilik, ancak Darwinin fikirleri tamamen doğruluğunu muhafaza ettikçe ayakta durabilir. Darwin'in, antropologie, sahasında otoritesi sarsıldığı zamandan beri, bu Alman filozofundan ayakta kalan kısımlar yalnız yeni *ontologie* yi ilgilendiren bazı fikirleridir ki, burada böyle bir ayıklamaya girmemize lüzum yoktur. Çünkü Nietzsche'nin şimdi bizi ilgilendiren ciheti Darwinci (barış düşmanı) cephesidir.

Nihayet zamanımızda millî anlaşmalara başka bir bakımdan hücum eden K. Marx'ı görüyoruz. Marx'a göre "maddî hayatın istihsal tarzı içtimalı, siyasî ve fikrî hayat vetiresini tayin eder. İleri cemiyetlerdeki içtimalı münasebetler onların istihsal faaliyetine mâni olur. O zaman içtimalı inkilâp devri açılır. İktisadî temelde meydana çıkan değişiklik bütün üst yapıyı ağır ağır veya süratle sarsar ve nihayet altüst eder. Bu değişiklikler muhaceret, ihtilâl ve harp suretinde olur. Bütün bu hadiseleri izah için cemiyetin maddî hayatındaki gerginliklere, çatışmalara bakmalıdır." [K. Marx, *Contribution à la Critique de l'Economie politique*]. Marx'a göre cemiyeti ve fikirleri tayin eden sebepler alt-yapıya ait olan istihsal vasıtalarıdır. Bunlar değiştikçe zarurî olarak üst-yapı hadiseleri, yani fikirler de değişir. Fakat bu değişme kendiliğinden değil, ihtilâller ve harplerle olur. Çünkü cemiyet esasında sınıflardan ibarettir, ve sınıflar arasında devamlı gerginlikler, yani sınıf mücadeleleri vardır. Öyleyse cemiyetlerde esas olan millî birlikler ve milletler-arası anlaşmalar değil sınıf mücadeleleridir. İhtilâl ve harpler de bu mücadelenin eseridir. Milletlerarası birlikler yoktur. Ancak milletlerarası, içtimalı sınıf birlikleri vardır. Marx'a göre Türk ve Fransız milletleri kültür bakımından anlaşamaz. Yalnız

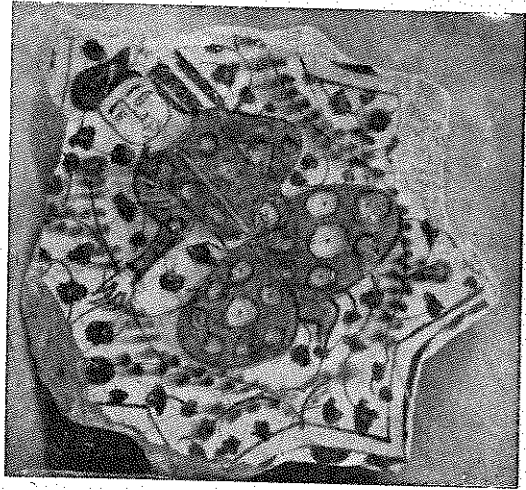

özel koleksiyonları dolduran yazmalar-
daki veya yaprak halindeki onbinlerce
minyatürü özellikleri içinde gözden ge-
çirmek, imzasız minyatürlerle minyatür-
leri bilinmeyen minyatürcüler arasında
bir bağ kurmak gerekmektedir.

Osmanlı devrinde minyatür sanatın-
ın, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u
fethinden sonra büyük bir gelişme gös-
terdiği ve Kanunî zamanında tam ol-
gunluğa vardığı bir gerçektir. Fakat
hiçbir Rönesans'ın boş bir alanda ken-
diligidinden böyle bir yaratış hamfesi gös-
termediğine göre, Fatih ve Kanunî de-
virlerinin yaratıcılığını, daha önceki de-
virlerin sanat çalışmalarına temellendir-
mekten daha tabii bir şey olamaz. Bursa
devri mimarlığı nasıl Selçuklu devrinin
mimarlığından aldıklarını yeni bir an-
layışla olgunlaştırmışsa, aynı devir min-
yatürcülüğü de hiç şüphe yok Selçuklu
minyatürcülüğünden gelmiştir. Ama ne
yazık ki Anadolu Selçuklularından bir
çok nakkaş adının² bilinmesine karşılık,
onlardan kalma hiçbir minyatür bilin-
memektedir. Yalnız Beyşehir gölünün
güney-batı yönünde bulunan *Kubadâbâd*
sarayının harabelerinde son kazıların aç-
ığa çıkardığı, renk ve çizgi bakımından
dikkati çeken insan ve hayvan figürlü
çini parçaları, bu devirdeki minyatür-
lerin de ne olacağı hakkında bize açık bir
fikir vermektedir.

Selçuklu minyatürü ile Fatih'in aç-
tığı Osmanlı çığırı minyatürü arasında-
ki zaman da bu sanat için bir boşluk
gösterir. Yalnız, Bayazid camiiinde ilk
klâsik örneğini veren mimarlığın, Bursa
ve Edirne'de gelişen sanat anlayışının
sonucu olduğu düşünülür ve sultan Fa-
tih'le açılan yükseliş devrinin elimizde
bulunan bol minyatür örnekleri göz önüne
getirilirse, Bursa ve Edirne devirlerinde
de minyatür sanatının var olduğuna,
bunun da Fatih'le başlayan Rönesans'ı
hazırlayacak bir değer taşıdığına inan-
mak gerekir.

İnce bir sanat zevki olan Sultan
Fatih, nakış sanatının gelişmesi için İtal-
ya'ya nakkaşlar göndermekle kalmamış,
oradan ressamalar getirtmiş, bu arada
Gentile Bellini'ye bugün Londra'da Na-
tional Gallery'de bulunan portresini
yaptırmak (25 Kasım 1480) suretiyle,
resim sanatının büyük bir ilgiye değdiği-
ni de göstermek istemiştir. Fatih'le hız
alan bu sanat kendisinden sonra da dur-
mamış, Birinci Selim, Kanunî, Üçüncü
Sultan Mehmet, Üçüncü Sultan Ahmet
zamanında da belli başlı ressamalar ye-
tişmiştir. Bu gelişip serpilme İran ve Tür-
kistandan da birçok nakkaş çekmiş, sa-
rayda nakkaşhâne-i Rûm'un yanı başın-
da bir de nakkaşhâne-i Acem kurulmuş-
tur. Nakkaşhâne-i Acem'de çalışan nak-
kaşlar arasında doğudan gelen nakkaş-
ların bulunduğunu da söylemeliyiz. Uy-
gur ve Timuroğlu üslubunda yapılmış
olan minyatürler bu gerçeği belirtmek-
tedir. Burada, Türk ve İslâm eserleri
müzesinde, 1937 numarada kayıtlı bulu-
nan ve hicrî 991 tarihinde yazılmış olduğu
anlaşılan Zübdetü't Tevarih'deki kırk
beş minyatür üzerinde durmadan geçe-
riyeceğiz. Hazret'i Âdem'den III. Mu-
rat zamanına kadar, *bütün peygamberlerin,
Mülûk ve Ümerâ'nın münhasıran ahvaline*

Kubadâbâd'da bulunan çini parçalarından

² Şehabeddin Uzluğ: Mevlânanın Ressamları. Konya, 1945.

dair yazılmış olan 65×40 boyundaki bu yazmanın minyatürlerinde dikkati çeken özellik, hareketlerle duygular arasındaki bağılıktır. Bilhassa *Zikr-i Ahvâl-i Lût Aleyhüsselâm'ın Kıssası*'nda sulara gömülen insanların duydukları ölüm korkusuna kol ve el hareketleriyle nasıl dramatik bir ifade verildiği açık olarak görülür. Renkler de ifâdeye uydurulmuştur. Penbe ve fıstıkî renkler büyük bir ustalıklarla kullanılmıştır. Peygamberlerle velilerin başlarında armudî şekilde yaldızdan alevler yükselmektedir. Şekiller, mor renkte sert kenar çizgileriyle belirtilmiş, penbe zemin üzerine hafif maviler serpiştirilmiştir. Turfan'da, Karahoço'da, Bezeklik'de, Kızıl'da mağara mâbetlerinin duvarlarını süsleyen Uygur resimleriyle açık bir üslup benzerliği gösteren bu minyatürlerin Türkistan'dan İstanbul'a gelip sarayda çalışan bir nakkaş tarafından yapılmış olduğunu sanı-

yoruz. Bu üslûba yakın yaprak halindeki bazı minyatürlerin de Topkapı sarayı müzesindeki Fatih albümünde bulunduğu, nakkaş Kalender'in aynı uzak doğu üslûbu ile çalışmış olduğu düşünülürse, İstanbul'a Kanunî zamanında gelen İranlı nakkaş Şahkulu (1520) ile üçüncü Murat zamanında gelen Velican (1587) nin açtıkları İran çığırını yanında, biri uzak doğulu, öbürü Osmanlı olmak üzere üç çığırın eser verdiği de kendiliğinden anlaşılır.

Avrupalıların Osmanlı devrindeki minyatürleri hep İranlı nakkaşlara mal-etmeleri, yalnız bir çığır görmeleri şaşılacak bir şeydir. Halbuki Türk minyatürünün İran minyatürüne hiç de benzemeyen özellikleri vardır. Türk nakkaş sanatının belki en büyük sanatçısı olan nakkaş Osman'ın ve onun yolunda yürüyenlerin minyatürlerini gözden geçirmek bir gerçeği belirtmeğe yeter.

Nakkaş Hasan Paşa (Topkapı Sarayı müzesindeki Eğri Fetihnamesinden)

YEŞEREN TOPRAK

Toprak bu her bahar yemyeşil toprak
Düşündüğü bellisiz
Güldüğü bellisiz
Ümidettiği bellisiz
Toprak, insanlarla beraber
Öyle canlıdır ki binlerce, yüz binlerce canla
Böcekleri, kökleri, yosunları
Karışmaktadır bir tek yaşamaya pırıl pırıl
Kımıldandığını duyabilirsin
Dokunursan ona
Seversiniz ürünlerini
Onun tadına varamazsınız
Ulu tadına
Aydınlık tadına
Yabancısınız yer yer
Kiminiz genişletir tarlasını varır traktörlerle derine
Doldurur sadece ambarını
Boşalırken nefes nefes kiminiz
Kiminiz hâlâ kara sapanın ardında
Tanrıdan bilir yoksulluğunu
Vurulur da bir nadas kesiğinde
Borazanların, trampetlerin ürzgârı geçerken
Size anlatacak vakit bulamaz
Yüce güzelliğini
Biraz anlar amma asker
Çayırında uzanırsınız kendi başınıza
Çitlerle bölersiniz sonsuz gelinciklerinin bütünlüğünü
Kızmaz size
Sadece sarar her akşam
Zümrüt dağımı taşını bir yas
Duyacaksın duyacaksın sen de eminim
Biraz daha yaklaş
Eğil
Üzerine kardeşim
Bilir misin ne der ?
Sessizliğinde
Muhammedin, İsa'nın, Budda'nın, Konfüçyus'un
Toprak bu her bahar yemyeşil
Toprak bu her bahar yemyeşil toprak
Çağırır sizi barışa

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

“EFKÂRI UMUMİYE” SİZLİK

Selâhattin BATU

Ben, Doğu milletlerinin büyük bir kusurunu biliyorum: bu topluluklarda sosyal duygu gelişmemiş, millî vicedan gereği gibi kuvvetlenmemiş yığınlar kendilerini henüz ifade edemiyorlar; her hangi bir konuda oylarını açıkça belirtemiyorlar. Bence bunun başlıca iki sebebi olacak, biri şu : Doğu toplulukları bin yıllardır yumruk altında yaşamış, bir yandan şahların, padişahların kahrını çekmiş; öte yandan din adı altında din duygusunu sömüren, bâtil inanışların, karanlığın zulmünden zebun düşmüş. Hiç bir zaman sözünü, düşüncesini açıkça söyleyemiyor. Halbuki Batı milletleri Rönesanslarla, demokrasinin zaferi ile karanlığı yenmişler, onlar yenememiş. Demokratik düşünce eski Yunandan beri, Troya önlerenden beri Batılı topluluklarda sosyal bir düşünce, bir zihniyet yaratmış, bunu orduların idaresinde bile uygulamış, Doğuda ise her zaman otoritelere yenilmiş, bugün bile kara kuvvetle padişah birliğinin kılıcı ile can veriyor. Bir fikir adamı mı belirdi ? düşünmek yasak edilmiş olduğu için hemen hakkından gelinmiştir. Bir yerde bir hareket, bir uyanış mı başladı ? Her türlü kımıldanış her zaman tehlikeli olduğu için, otoriteleri tehdit edebileceği için ezilmiştir.

Yaşama sevinci günahdır, onun için yasak. Yüksek sesle konuşmak, gülüşmek bile ayıptır. Çalışmak, yaratmak, kazanç hırsı bizi dünyaya bağlar. İnsan oğlu yeryüzünde yalnız yarınki hayatı düşünecektir. Bir lokma, bir hırka ile yetinmek fazilettir. Toprağı daha derin işlemeğe lüzum yok, geniş caddelere,

muhteşem yapılara lüzum yok; çabalamalara, yeni bir şeyler kurmaya lüzum yok; yaratıcılığa lüzum yok. Doğulu yeryüzünden bir gölge gibi çekilip gitmeğe, yaşamadan ölmeğe karar vermiştir.

Böyle bir hayat anlayışı, böyle bir sistem, sosyal duyguyu öldürecektir. Böyle bir toplulukta üç kişinin bir araya gelmesi mümkün değildir. Üç kişilik kolektif bir eser karatılamaz. Üç kişilik bir sosyal düşünce doğamaz, buna imkân yoktur. Herkes köşecğinde Tanrı, padişah korkusu içinde yaşamağa mahkûm. Herkes bencil, yalancı, riyakâr olacaktır. Bütün sosyal iç güdülerini öldürecek, kendi başını düşünecektir. Kalabalığa, açık havaya çıkamaz, can tehlikesi vardır. Ocağının başına büzülecek, konuşamayacak, düşünemeyecek, yaratamayacak; durmadan küçülecek, gözlerden, gönüllerden nihan olacaktır. Doğu , öldürülmüş kişiliklerle gelişmeden kalmış cüce kabiliyetlerin topluluğu, sesi kısılmış, konuşamıyan, bağramayan mahkûmların kaynaştığı yer; her bakımdan ezilmiş; maddece, ruhça, ahlakça perişan düşmüş zavallıların mahşeri; fakirlerin, hastaların, esirlerin son saatlerini yaşadığı, can çekiştikleri ülke...

Böyle bir sahne “Sosyal” siz bir sahnedir. Toplumca duyguların doğamadığı, toplumun millet olamadığı bir meydana. “Efkârı umumiye” sizdir. Milletçe bilgisiz, toplumca kanaatsizdir. Orda hiç bir konuda birlikte düşünmek mümkün olmaz. Birlikte düşünölmüş bir düşünce ortaya çıkamaz; uyanamaz, gelişemez. Doğu toplulukları, dilsiz topluluklardır.

İşte Atatürk gibi devler, bu dilsiz, korkunç yığını, bu ağır, yerinden oynamaz ağırlığı temellerinden sarsabile, adamlardır. Atatürk, bir anababa gününde, ancak can korkusu ile uyanan milli vicdanı yakalamış, onu pençesinde şekillemeye başlamış, bir daha uykuya dalmaması için de gereken her şeyi yapmıştır. İlimde, düşüncede, teknikte garplılaşmak bu idi. Türkiye’de çeyrek yüzyıldır olan bitenlerin hepsini, “sosyal duygu” nun uyanışında, milli vicdanın şekillenmeye başlamasında özetlemek kabildir. Türkiye, Atatürk devrimi ile amorf bir yığın olmaktan çıkmış, millet olmaya başlamıştır. “Efkârı umumiye” sizdi, şimdi toplumca konuşmaya çalışıyor; oy’unu, düşüncesini belirtmeye alışıyor; topluluk olarak, sosyal bir gerçek olarak, kendini bulmaya, kurmaya, yaratmaya başlıyor.

Ama kolay mı? yüzyıllarca, bin yıllarca susmuş, yalnız susmaya alışmış yığınların konuşmaya başlaması kolay mı? Düşünceyi her zaman hor görmüş, hattâ düşünmekten korkmuş kalabalıkların fikirler ortaya atması, düşünceye başlaması kolay mı? Doğu’da ilmin, sanatın, tefekkürün gelişmesi kolay mı? Yaratıcılığın uyanması kolay mı?

Ben yaratıcılığımızın gerilemesinde, Doğulu, karanlık kuvvetlere yenilmemizde “efkârı umumiye”sizliğin oynadığı role her zaman şaşarım. Milli vicdan, kişi gibi değildir. Kolay yanılmaz, yanıl-sa da pek seyrek; eğer uyanırsa yaratıcıyı alkışlamasını bilir. Çünkü kendi yararını sezer; değerli, başarılı insanları tutmanın kendi yararına olduğunu bilir. Ama toplum vicdanı uykuda ise ne olacak? Zamana doğru attığımız her şeyi kim tutacak? Yarının şuuruna doğru seslendiğiniz zaman sizi kim işitecek? Yeni bir düşünce getirdiniz; önemli, çok faydalı fikirler ortaya atıyorsunuz; eğer “efkârı umumiye” diye bir şey

yoksa, sosyal duygu ölü, yahut yetersizse, sizi düşünlerden, küçüklerden, kıskançlardan kim koruyacak? Eserinizi, yaratıcılığınızı kim değerlendirecek? Kim el uzatacak size? Topluluğa daha faydalı, daha yaratıcı olmanızı kim sağlayacak?

Acaba Doğulu, yahut yarı doğulu memleketlerde yaratıcılığın körleşmesinde bu durumun rolü yok mu? Bir eser yarattınız, hattâ didindiniz, çırpındınız da ortaya çıkarmaya bile muvaffak oldunuz; eğer bu başarı millî vicdanda yankılanmazsa, sizi “efkârı umumiye” anlamaz, tutmazsa, düşünlerin pençesinden canınızı nasıl kurtarabilirsiniz? Mutlaka bir yolunu bulur, sizi kirletir, tepeler, sustururlar. Ne yapar yapar ezerler sizi, soluğunuzu keserler; zavallı bir duruma düşürürler. Canınızdan bezersiniz; duyamaz, düşünemez, kolunuzu kımlatamaz olursunuz. Halbuki Batı memleketlerinde öyle mi? Oralarda “efkârı umumiye” topluluğun kendisi gibidir; yaşar, duyar, sezer, görür. Siz yalnız çalışan yaratıcılığınız, başarıcılığınız olsun, gerçekten bir şeyler ortaya koymasını bilin. Güç yahut kolay, er yahut geç, mutlaka bir köşeden onun uyandığını görürsünüz. Ağır da olsa kımlar; mutlaka harekete geçer; seslenişinize bir cevap gelir topluluktan; hattâ bu cevap gittikçe hızlanır, güçlenir, sonra korkunç bir alkışla, bir takdir, hayranlık kasırgası gibi, eserinizi sarar, sizi başlarında taşır, değerlendirir, baş tacı eder.

Ama ben, Doğu topluluklarında uyanmaya başlayan sosyal ilginin toplulukça takdirlerin bile, düşünleri, kıskançları sindiremeyeceğine inanıyorum. Onlar daha uzun zaman yaratıcıya çamur atacaklar, bir eseri batırmak için akla gelmez yollar bulacaklar, uyanmaya başlıyan toplum duygusunu söndürecekler, alkışlamaya alışmayan elleri ümitsizliğe

TÜRKİYEDE TİYATRO

Orhan BURİAN — Perihan ÇAMBEL

Bu yazı, Florida Üniversitesinin tanınmış dram profesörü ve "Florida Oyuncuları"nın rejisörü Dr. D. Dusenbury tarafından istenmiş ve Birleşik Amerika'nın akademik tiyatro dergisi ve ANTA'nın (American National Theatre Academy) organı olan *Players Magazine*'in 1951 tarihli Mayıs nüshasında, başında Muhsin Ertuğrul'un resmi ve sonunda onun sahneye koyduğu "Satıcının Ölümü" piyesinin son sahnesine aid bir resim ile çıkmıştır.

Türkiye'nin yüzyıllara dayanan uzun ömürlü bir tiyatro geleneği vardır. Tiyatronun dört başlıca tipi Türklerin yaşama, kültür ve eğlence şekillerinin birer parçası olmuşlardır; Orta oyunu, Meddah, Karagöz ve Kukla. Orta oyunu Amerikadaki "Theatre-in-the-round" yani orta tiyatrosunun ¹ prototipi sayılabilir, ve doğrusu, theatre-in-the-round olarak ta tercüme edilmelidir. Martinovitch'e ² göre, Türk tiyatrosunun

bu tipi en erken olarak XII nci yüzyılda tarihlerde zikrolunmuştur. Meddah, taklitçi-aktörün ve hikâye anlatıcısı tiyatrosunun özel bir tipi idi. Karagöz ise hayal oyunu olarak bilinmiştir, ve kukla, oyuncak kuklaların tiyatrosu idi.

Bu tiyatro tipleri Türk Selçuklu ve Osmanlı Padişahlarının saraylarında, zenginlerin konaklarında, tiyatroyu şehirlere ve küçük kasabalara kavuşturan şoselerde yaşıyordu ³.

Bunlar dejenere olmıya yüz tuttukları sırada "kumpanya" denilen yeni bir takım teşekküller meydana geldi. Bunlar

¹ Cumhuriyet gazetesinin 4 Ocak 1954 tarihli sayısında kullanılan "Meydan Tiyatrosu" tabiri yerine, daha doğru bulduğumuz "Orta tiyatrosu" tabirini kullanıyoruz.

² Martinovitch, N. N. : *The Turkish Theatre* (Türk Tiyatrosu). New York, Theatre Arts, Inc., 1933.

³ Refik Halit (Karay) : *Memleket Hikâyeleri*. İstanbul : Hilmi Kitabevi, 1335. 2 inci basılış : Semih Lütfi Kitabevi.

düşüreceklerdir. En önemli işlerin başında önemsizlerin yerleştiğini düşünün : aşağılardan gelmiş bir atılış, küçükten başlayarak büyüyen, yarın topluluğa bir hamle verecek olan bir başarı umudu, bu değersizlere çarpınca nasıl kırılmaz? Halkın iyi niyetini ilk önce onlar susturacak, doğru sandığını yalanlayacak, uyanmaya bile başlamış olsa, milli vicdanı başarıya karşı seferber edeceklerdir. Ben bu düşünleri çok yakından tanırım; bir yandan halkı aldatırlarken öbür yandan yaratıcıları, değerleri öldürürler. Bir elleriyle kalabalığa armağanlar uzatırken, öbür elleriyle başarıları kirletirler. Doğu kurnazlığı bir

kere su başlarını tutmasın, yol kavşaklarına pusu kurmasın. "Efkârı umumiye"nin her sözünü ağzına tıkaşını bilir. Bir değere kucak açsa onu kendine çarşırsa, o değer ancak ölüsünü sunar ona; hiç bir yaratıcıyı kirletmeden, lekelemeden ortalıkta gezdirmez. Doğulu, milli vicdanı bile zehirlemeyi başarır.

Ama buna rağmen Doğu ahlâksızlığının panzehiri gene de sosyal duygunun canlanmasıdır. "Efkârı umumiye" sözünü söyleyecek, gittikçe şuurlanacak, kuvvetlenecek, birgün kurtulmuş Doğu milletleri de onun kanadı altında gelişecekler, varlıklarını bulacaklardır.

seyyardı ve bunlar Türk tiyatrosunda olacak değişimin başlangıç noktası idi denebilir. Bu "kumpanyalar", ortaoyunu ile sahne tiyatrosu arasındaki lüzumlu bağı yaptılar. Türkiyenin ilk sahne tiyatrosunun en tanınmış bir aktörü olan rahmetli Burhaneddin Tepsi'nin "Kumpanyası", İstanbul'da Odeon Tiyatrosunda temsillerini veriyordu⁴.

Muhsin Ertuğrul adında bir delikanlı bu yeni kumpanya ile kontrat imzalayan genç aktörlerden biri idi. Yıllar sonra bu genç, Türkiyede modern tiyatronun babası olacaktı⁵.

1914 te, o aralık İstanbul Belediye Başkanı olan Operatör Cemil paşa, Türkiyenin kültür merkezi olan İstanbul'da bir Belediye Tiyatrosu ve tiyatro mektebini organize etmek arzusu ile teşebbüse geçti. Bunun için, Fransada ve Batı Avrupada "Hür Sahne" (Free Stage-Freie Bühne) denilen tiyatro tipinin büyük banisi André Antoine'ı davet etti. Antoine'ın direktifleri altında, bugün Şehir Tiyatrosu olarak bilinen Darülbedayî kuruldu. Belediyeden malî yardım gören bu teşekkül ancak 1931 de tam manası ile belediyenin himayesine girdi. O tarihtenberi, Belediyenin finanse ettiği bir teşekkül halini aldı. Bugün Şehir Tiyatrosu İstanbul'da iki binaya sahiptir. Bunlar dram ve komedi bölümleridir. Komedi bölümünde haftada iki defa çocuklara mahsus temsiller verilir. Tiyatro sezonu 1 Ekimden 1 Mayıs'a kadar devam eder. Temsiller geceleyin, ve pazarlara mahsus olmak üzere bir matine temsil verilir. Sezon esnasında on onbeş kadar temsil sahneye konur. Sezonun sonunda artistler repertuarlarından dört beş sevilmiş temsille memleketi dolaşmak üzere yola çıkarlar.

⁴ Muhsin, Ertuğrul : "Bir Hâtırâ", *Devlet Tiyatrosu Dergisi*, No. 7 : 1-3, 1951.

⁵ Bisbee, B. *The New Turks* (Yeni Türkler). Philadelphia, University of Pennsylvania Press. 1951. Ss. 155-156, s. 266.

1914 te, o zaman 22 yaşında olan Muhsin Ertuğrul, İstanbulda yeni kurulan bu tiyatroya dram dersine yardımcı öğretmen tayin edildi. Artık mesleğe gireli beş yıl olmuştu. O zaman dünyanın en mükemmel sahne eğitiminin elde edilebildiği Paris'e iki defa gitmek fırsatını bulmuştu. Daha sonra Reinhardt'la, ve tiyatro dünyasının, Berlin gibi Viyana gibi, Stockholm gibi, Moskova gibi, belli başlı sanat merkezlerinde birkaç yıl boyunca çalıştı.

1929 dan 1948 e kadar, Muhsin Ertuğrul Türk sahnelerini makineleştirdi, ve Türkiyenin meydana getirdiği en iyi aktör-rejisör olarak büyük bir şöhret kazandı⁶.

Ertuğrul, devamlı bir kumpanya kurmak suretiyle, Türk sahnelerinin Bedia Muvahhit-Statzer, rahmetli eşi Neyire Neyir Galip, Arcan, Butak, Ophelia temsili meşhur olan Cahide Sonku, Talât Artemel, ve daha birçok büyük istidatlar için oynama imkânlarını yaratmıştır. Bu sanatkarların çoğu bugün Şehir Tiyatrosunda vazifelidirler ve Ertuğrul'un, inşaları için otoriteleri vaktile ikna ettiği iki binada temsillerini verirler.

Ertuğrul, aynı zamanda dünya edebiyatının en iyi piyeslerinin bir repertuarının meydana gelmesine önyak olmuştur : İbsen, Strindberg, Shaw, O'Neill, Çehof, Çapek, Pirandello, Hauptmann, Romaine ve diğer modernler gibi. Diğer taraftan Ben Jonson, Shakespeare (5, 6, 7,), Molière, Goldoni, Goethe ve Schiller de hep repertuvara dahildiler.

Muhakkak ki modern Türk tiyatrosuna yaptığı en büyük hizmet, ideallerine boyun eğmez sadakati yanı sıra şahsi heyecanı ile, enerjisi ile, hayatıyeti ile, genç istidatlı piyes yazarlarını

⁶ Orhan Burian : "Shakespeare in Turkey" (Türkiyede Shakespeare). *Shakespeare Quarterly*, 2/2 : 127-128, 1951.

tenbih etmesi olmuştur. Musahipzade, Çamlıbel, Güntekin, Tör, Kısakürek, Başkut gibi değerler, piyes yazarı olarak şöhretlerini onun cesaret verici teşvikine borçludurlar. Bugün, onun sayesinde, genç bir piyes yazarları nesli yetişmekte ve meselâ Kurşunlu *Melekler ve İnsanlar* ve Özakman *Pembe evin kaderi* gibi eserlerle ortaya çıkabilmektedirler.

1947 de Ankarada, Küçük Tiyatro ve Opera gibi bölümlere sahip Devlet tiyatrosu kuruldu. Bugün burada "*Miras*" gibi oyunlar ve *La Tosca* gibi Operalar sahneye konup temsil edilmektedirler. Haftada altı gece piyesler, ve iki gece opera oynanmaktadır. Tiyatro mevsimi olan Ekim ile Mayıs arasında Ankara ve civarı çocukları için ayrıca haftada iki matine verilmektedir.

Pek uygun olarak bu yeni Devlet Tiyatrosunun ilk Genel Müdürlüğüne Muhsin Ertuğrul tayin edildi. 1948 den 1950 ye kadar şahsen, karyerinin beşinci *Hamlet* ini ⁷, *Peer Gynt*'ü ve *Müfettiş'i*

⁷ Sidney Thomas : *Shakespeare : Annoted bibliography* (Shakespeare, anote bibliografya), 1950 için. Koleksiyonlar, edisyonlar ve tercümeleler. Ibid. 145-146.

sahneye koydu. Veda prodüksyonu *Satıcının Ölümü* olmuştur. Bugün altmış yaşında her vakitki gibi yüksek bir enerji ve sanat kaynağı halinde, İstanbul'da yeni bir tiyatro kumpanyasının başındadır. Bununla, seçkin bir dinleyici kütlesi için ufak bir sahnede deneysel-eksperimental tarzda temsiller hazırlıyor ve sahneye koyuyor⁸. Bu yeni tiyatronun adı "Küçük Sahne" dir. Şimdiye kadar şu üç piyes temsil edilmiştir: Lorca'nın *Kanlı Düşün*'ü, Kingsley'in *Karakolda* ve Steinbeck'in *Fareler ve İnsanlar* ⁵.

İşte böylece bugün Türkiyede tiyatro İstanbul Şehir Tiyatrosu, Ankara Devlet Tiyatrosu ve Operası, Küçük Sahne ile, İzmir Belediye Tiyatrosu ve daha birkaç özel ve muzikal kumpanya ile zengin bir ifade vasıtası olarak canlı bir şekilde çiçek veriyor, yayılıyor ve bütün millete malolmak üzeredir.

⁸ Bugün dünyanın en tanınmış rejisörlerinin tercihan ufak sahnelerde ve deneme mahiyetinde, yeni yeni görüşlerle, anlayışlarla eserler sahneye koymaları tiyatro dünyasında yeni bir sanat cereyanı olarak gösterilebilir.

SOMERSET MAUGHAM SEKSEN YAŞINDA

Avni GIVDA

William Somerset Maugham hayata ve edebiyata dair görüş ve tecrübelerini hulâsa eden kitabını (*The Summing Up*) 1938 yılında yayımlarken bu eseri uzun bir zamandanberi yazmayı düşündüğünü, fakat daima geri bıraktığını gazetelerin ölüm haberlerini veren sütunlarından anlaşıldığına göre altmış yaşla yetmiş yaş arasının pek uğursuz bir çağ olduğunu, onun için ölüm gelip çatmadan önce kitabını bitirmek istediğini söylüyordu. Aradan on altı yıl geçti. İngiliz edibi -Tanrı daha uzun ömürler versin- 25 ocak 1954 te seksen yaşını doldurdu. Bu mutlu yıl dönümü vesilesiyle azimli ve sistemli bir çalışmanın, zengin bir hayat tecrübesinin ve bir takım şahsi kabiliyet ve meziyetlerin bir araya gelmesinden edebiyat âlemine düşen büyük şeref ve kazanç payı üzerinde kısaca durmak isterim.

Somerset Maugham'ı profesyonel yazarlığa fedaice sevkedene âdeta içgüdüden gelme dayatılmaz bir yazmak iştiyakı olmuştur. Kendisi pek âlâ babasının ve dedelerinin devamlı başarı gösterdikleri mesleğe girerek hukukçu olabilirdi. Yahut hayatını roman, hikâye, piyes yazarak kazanmak istediğini bir papaz olan vasisine -sekiz yaşında iken annesini, on yaşında iken babasını kaybetmiş, amcasının vasilîği altına girmişti- söylemeğe utandığı, cesaret edemediği için yaptığı tıp tahsilinden sonra hekimlikte kalabilirdi. Her iki halde de mesleğinde şerefli bir mevki tutacağında şüphe yoktu; fakat edebiyat âlemi bu tercih yüzünden neler kaybettiğini hiçbir zaman bilemeyecekti.

Somerset Maugham yazı hayatına yirmi üç yaşında atıldı. Hazırlıksız değildi. Yaşı ile kıyaslanamayacak derecede çok kitap okumuştur. Yıllarca yazı ve üslup denemeleriyle uğraşmıştı. Fransızca, almanca, biraz da italyanca biliyordu. Tıbbiye talebilîği sırasında, Saint Thomas Hastahanesinin koşularında, polikliniklerinde, Londranın yoksul, sefil semtlerinde insanla, insan ızırabı, insan ümitsizliği ile, insan zaafı ile insan gücü ile sıkı, yakın temaslara olmuştu. Gözünden hiçbir şey kaçmayan, çetin bir müşahedeci idi. Müşahedelerini sade, aydınlık, âhenkli bir üslupla kaleme alabiliyordu.

Somerset Maugham işe önce piyes denemeleriyle başladı. Muhavere şekli uzun tasvirlerden

çok daha kolay geliyordu. Fakat adı duyulmamış bir yazarın Londrada piyeslerini oynatabilmesi hemen hemen imkânsız olduğu için önce roman ve hikâyeleriyle tanınmağı düşündü. Kısa zamanda birkaç eseri basıldı, hattâ alâka da gördü; fakat hiç para getirmedi. Somerset Maugham tekrar tiyatroya dönmek ihtiyacını duydu. Ünlü edibin ilk büyük başarısı bu sahada olduğu, bu yolla geçim sıkıntısından kurtulup kendisine müreffeh bir hayat sağlıyabildiği için tiyatro yazarlığı bahsi hususi bir dikkate lâyıktır sanırım.

Somerset Maugham'ın tiyatro alanında belli başlı ilk eseri *Şerefli Bir Adam* adlı piyesidir. Bu piyesi 1898 yılında yazdı. O sıralarda tiyatro rejisörlerine, piyes kılığında sızlanmalarına rağmen, tanınmamış bir yazarın eserini kabul ettirmek hemen hemen imkânsızdı. Arthur Pinero, Henry Arthur Jones, R. C. Carton gibi yazarlar halâ sahneye hâkimdiler. Alman ve Fransız eserlerinden adapte edilmek suretiyle meydana getirilmiş piyesler de revaçta idi. Somerset Maugham'ın eserini 1902 yılında, beş altı yerden reddedildikten sonra, *Serbest Sahne Derneği* kabul etti. Maugham, sahne tekniği hakkında bildiklerini bu piyesin provalarında öğrendiğini söyler ve eserin ukalâca olduğunu ilâve eder.

Şerefli Bir Adam yalnız iki defa oynandı. İlk günlerde tek tük aleyhinde, lehinde yazanlar oldu; fakat bir daha ağıza alınmadı. Halbuki Somerset Maugham tanınmak, meşhur olmak istiyordu. Bir avuç insanın seyredeceği eserler değil, tiyatro salonlarını her gece hınca hınç dolduracak piyesler yazmak istiyordu. Paraca da çok sıkıntılı bir durumda idi. Babasından kalan mütevazî servet hemen hemen bitmişti. Tiyatro alanındaki denemeler de boşa çıkarsa profesyonel yazarlık hayaline veda etmekten, bir yıl kadar bir hastahane çalışıp hekimlik bilgilerini tazeledikten sonra bir gemi doktorluğuna talip olmaktan başka çare kalmıyordu. *Şerefli Bir Adam*'ın çok başarılı bir sahnesi onu iyi komedyalar yazabileceğine inandırdı. Bunun üzerine *Somunlar ve Balıklar* adlı bir komedyaya kaleme aldı. Eserin kabramanı Londranın son moda papazlarından birisiydi. Kilise adamlarını alaya alan bir eseri halkın tutmıyacağını ileri sürerek *Somunlar ve Balıklar*'ı bütün tiyatro kumpanyaları geri çevirdiler.

Bundan sonra Somerset Maugham yeni bir başarısızlığa uğramamak için ihtiyatlı davranmak lüzumunu duydu. Tiyatro rejisörlerinin bir piyeste ne gibi meziyetler aradıklarını uzun uzadıya inceledi. Eser, tabiiyle, bir komedyaya olacaktı; çünkü halk gülmek istiyordu. İçinde hareketli olaylar bulunacaktı; çünkü halk heyecanlanmaktan hoşlanıyordu. Eserin biraz da hissi tarafı olacak ve bahtiyarlık havası içinde bitecekti; çünkü halk üzülmemek, ferahlık, hafiflik duymak istiyordu. Somerset Maugham bu ölçüleri göz önünde tutarak *Lady Frederick*'i yazdı; fakat gene hiçbir tiyatroya kabul ettiremedi. Çünkü bir perdesinde eserin kahramanı bayanın darma dağınık saçlarla, makiyajsız olarak sahneye çıkması ve orada kendine çekici düzen vermesi gerekiyordu. Böyle bir role hiçbir aktrisin yanaşmıyacağı söylendi. Somerset Maugham bu tecrübeden aldığı dersleri de göz önünde bulundurarak *Bayan Dot* adlı komedyasını yazdı. Fakat ona da kusur buldular; yeter derecede hareketli olmadığını söylediler. Hattâ birisi esere bir ev soyuma hadisesinin sokulmasını tavsiye etti. Somerset Maugham yılmadı; bu sefer gene aynı prensiplere sadık kalarak ve yalnız eserin kahramanını kadınlardan değil, erkeklerden seçerek *Jack Straw*'yu yazdı.

O sırada küçük bir hadise âdetâ Somerset Maugham'ın eserlerine musallat olmuş görünen uğursuzluğu sildi götürdü. *Court* Tiyatrosunu idare etmekte olan bay Otho Stuart, en ummadığı bir zamanda, bir piyesi -halk tutmadığı için- programdan kaldırmak zorunda kaldı. Tasarladığı piyesi hemen sahneye koymasına da imkân yoktu; hazırlık için en az altı haftalık bir zamana muhtaçtı. Bu sıkışık durumda iken *Lady Frederick*'e dikkatini çektiler. Bay Stuart, başka çare bulamadığı için, eseri kabul etti. Tasarladığı piyes hazırlanmaya kadar, yani altı hafta tutunabileceğini umuyordu. Halbuki *Lady Frederick* bir yıldan daha uzun bir zaman oynandı. Onun arkasından *Jack Straw* ve daha sonra *Bayan Dot* sahneye kondu. Böylece Somerset Maugham yirminci yüzyılın başlarında kendisini birdenbire meşhur ve zengin olmuş buldu. Bundan sonra bir yandan *farce*'leri, hiciv-komedyalari, ciddi piyesleri, bir yandan romanları, kısa hikâyeleri birbirini kovuladı; Somerset Maugham'ı dünyanın her bucağında sayısız okur ve seyircilerin gözdesi haline getirdi. Çok okunmanın, çok alkışlanmanın bir yazar için zararlı tarafları da yok değildir. Bu türlü başarılar bazı kafalarda bir takım peşin hükümlerin gelişmesi için elverişli bir muhit hazırlar. Nitekim tenkitçiler uzun bir müddet Somerset Maugham'ın piyeslerine haksız olarak "*ticari meta*" damgasını vurmuşlar; birinci sınıf münekkitler ise ancak son zamanlarda onu ciddi bir dikkat ve ilgiye lâyık bulmaya başlamışlardır.

Somerset Maugham çok gezmiş, çok görmüş, en geniş manasıyla "*insan sarrafı*" olmuş bir yazardır. Hele Birinci Dünya Harbinde İngiliz gizli

haber alma servisinde çalışması dünyayı dolaşma; beşer hayatının türlü dramatik safhalarıyla karşılaşma; insan zaaflarını, ihtiraslarını, sürçmelerini inceleme bakımından ona eşî; imkân ve fırsatlar sağlamıştır. Somerset Maugham ince zekâsını; müstesna müşahede ve sezîş kabiliyetini; şaşmaz muhakeme ve mantığını; insafsız, yakıcı, dağlayıcı istihza ve hiciv gücünü; hikâye anlatmadaki âdeta tabiat halini almış, Tanrı vergisi denilebilecek ustalığını; berrak, akıcı üslûbunu bilhassa iki yüzlülere, tufeylilere, şöhrêt budalarına, beşerî zaafılara karşı seferber etmiş gibidir. Yazarken kullandığı usul ve tertipler sadedir; fakat sadeliği içinde ince ve ustaca işlenmiştir. Tasvir ve tahlilleri kısa, kestirme, canlı ve isabetlidir. Hikâyelerini usul ve adabınca, geleneklere uygun olarak anlatır. Hiçbir zaman Çehov'un "*Hayat bir gelişi güzel sıralanmış, birbirleriyle ilgisi olmayan, tesadüfi olaylar silsilesidir. Hikâye hayatı taklit etmelidir.*" diyen ve hikâye adı altında bizlere sadece hikâye malzemesi sunan kötü taklitçileri ile aynı fikirde olmamıştır. Somerset Maugham'a göre roman ve hikâyede hayat yalnız ham madde olarak kullanılmalı; içinden meraklı, dramatik olaylar seçilip alınmalı; ilgi, zevk ve heyecan verici terkipler halinde okuyucu ve sunulmalıdır. Hayatı körü körüne kopya etmek sanatçının vazifesi değildir. Somerset Maugham'ın eserlerinde tezlere, nazariyelere, iddialara, ukalâlıklara rastlayamazsınız. O, sadece insan tabiatı ile son derece alâkalanmış ve müşahedelerini hikâye şeklinde anlatmak yolunu tutmuştur. Tiyatro alanında da Somerset Maugham işlek yoldan pek ayrılmamış, teknik bakımdan gelenek ve göreneğe, tekrâr etmiş formül ve kalıplara sadık kalmış bir yazardır. Ona göre dramın gayesi öğretmek değil; hikâye anlatarak, karakter portreleri çizerek, heyecanlandırarak, yahut güldürerek oyalamak, eğlendirmek, vakit geçirtmektir. Somerset Maugham'ın piyes tekniği kusursuzdur. Birkaç kelimelik bir konuşma ile bir şahsın içini, dışını anlatmak, bir karakteri başarı ile çizip karşımıza çıkarmak onun için işten bile değildir. Daha çok orta sınıf halkın üst tabakalarındakiyle meşgul olmayı sevmiş; onları tesadüfi bir müşahit gibi incelemiş; zaaflarını, boş gururlarını hicvetmiştir.

Somerset Maugham her olgun ve seçkin insan gibi son derece mütevazidir. "*Ben yaşamayımdan kâinatın bir kaybı olmazdı.*" der. Edebi eserler için ebediliğin mevzu bahis olamayacağı, olsa bile bunun birkaç yüzyılı geçemeyeceği, geçse de ebediliğin dershanelere münhasır kalacağı düşüncesindedir. Onun içinde en büyük mazhariyet memleketinin edebiyat tarihinde küçük bir yeri olmak ve birkaç nesil tarafından alâka ile okunmaktır. O böyle bir mazhariyete daha şimdiden ermiştir ve daha büyük mazhariyetlere de namzet görünmektedir.

İTALYAN RESMİ VE MESUT ERDEM'İN SERGİSİ

Fuat PEKİN

Ankara'da açtığı sergi ile büyük bir ilgi toplayan Mesut Erdem'in eserlerini incelemeyen önce bu yetişmiş sanatçının Roma, Floransa ve Venedik'te kaldığı iki yıl içinde faydalandığı ve bugünkü çalışmalarının gelişiminde büyük bir rol oynayan sanat çevrelerinden ve akımlarından söz etmeği gerekli buldum.

İkinci Dünya Savaşından önce İtalya'da hüküm süren taassup politikasının baskısı ile plâstik sanat dilinin modern isterlerine bazı tavizlerde bulunularak bir Neo-Klâsik çığır yaratmak hevesine düşülmüştü. O zaman yetkili sayılan tenkitçiler, Empresyonizmin menşeyini Venedik çığırından alınan ilhama bağlıyorlar, modern resmi doğrudan doğruya Giorgione (1478-1511), Paolo Veronese (1528-1588), Giovanni Tiepolo (1693-1770), Antonio Canaletto (1697-1768), Francesco Guardi (1712-1793)'nin bir devamı olarak gösteriyorlardı.

Bu suretle İtalyanların, Fransızlardan üstün bir başarı ile resmin gerçek geleneğini keşf edebilecekleri ve XX. inci yüz yıl resminin- geçmişte olduğu gibi - İtalyan sanat damgasını taşıyabilecekleri ileri sürülüyordu. Bu iddialara inanmak ve bu yolda yürümek saflığını gösteren ressamların uğradıkları hezimet büyük oldu, bu ölü doğan cereyan iz bırakmadan söndü.

İkinci Dünya Savaşından sonra İtalya'da yeni kıpırdamalara, çabalamalara şahit oluyoruz. Bu hareketler arasında Roma ve Milâno'da açtıkları sergilerle o zaman epey gürültülere sebep olan (Post-Cubisme) Kübizm Sonrası çığırındaki ressamların çalışmalarını sayabiliriz. Fakat her şeyden çok göze batan yeni nesil İtalyan ressamlarının, Matisse, Dufy, Rouault, Bonnard, Picasso'nun tesirinde kalmış olmalarıdır. Bununla beraber mahalli birçok ekoller ve çeşniler de belirmemiş değildir.

İtalyan modernlerinin başlıca temsilcileri :

Armando Spadini, Felice Casorati, Carlo Carra, Mario Sironi, Selice Carena, Ferruccio Farrazzi, Achille Funi, Filippo De Pisis, Giorgio

De Chirico, Fausto Pirandello, Massimo Campigli, Arturo Tosi, Ardengo, Soffici, Virgilio Guidi, Arrigo Bartoli, Giorgio Morandi, Mario Mafai, Scipione Bonichi, Guttuso'dur.

Torino'da Fransızlara daha yakın, daha zarif ve canlı olan resim, yerini Milano'da plâstik araştırmalara ve açık renklere (beyaz, gri, penbe, soluk yeşil) bırakmakta, Roma'da Picasso'nun peşinde gitmekte, Napoli'de ise renk anlayışı bakımından dikkate değer olmakla beraber modern telâkkilerden uzak tamamen realist bir hüviyet taşımaktadır.

Bologna'da Morandi, Milâno'da Carra ile Tosi, Roma'da Mafai ile Bonichi, Sicilya'da Guttuso en çok dikkati çekenler oluyor.

Bir fikir edinmek üzere İtalyan modernlerinin çalışma tarzını belirtecek birkaç misal verelim :

Spadini'nin (Anne ve Çocuk) tablosu daha az renkli bir Renoir ile Pascin'in, (Uyuyan Kadın) ı ise Manet'nin tesirlerini gizleyemiyor. Casorati'nin (Konser) i İngres'in renk bakımından modernleştirilmiş bir (hamamı), Compigli'nin kadınları ise tamamen Picasso tarzındadır. Guidi'nin (Ressam) ı sıcak bir kompozisyon, Tosi'nin (Memleket) i İtalya ikliminde olgunlaşmış daha canlı bir Bonnard'dır. Sironi'nin (Mimar)ı, Funi'nin ve Chirico'nun kendi portreleri muhakkak ki kuvvetli, sağlam ve bilhassa *ciddi* eserlerdir. İşte İtalyan resminde belirli bir özellik olarak bu (*ciddi*) üzerinde durulabilir. Ama bu demek değildir ki -her yerde rastlandığı üzere- İtalya, aşırı cereyanların, yahut ticaret maksadiyle çırpıştırılan eserlerin bulunmadığı müstesna bir ülke olsun.

Ancak bunların yanıbaşında (Virtuosité) lerini sömürmeyen, bir taraftan gelenek ile olan bağlarını muhafaza ederek, diğer taraftan kendi sanatlarıyla başbaşa kalan, samimiyetle çalışan sanatçılar vardır. Ve onlar için gelenek bir köstek olmaktan çıkmış "milletin sanat şuurunu ebediyete götüren" bir kuvvet ve ilham kaynağı haline gelmiştir.

İtalya'da (mücerred) lik ve (tasvirci) lik münakaşaları da devam ede durmaktadır. Birinciler gerçeği tasvir etmenin faydasızlığından ve ileri bir dünyada yalnız (saf ekspresyon) araştırılması lüzumundan dem vuruyorlar. Diğerleri ise hayatla ilgisini kesen bir sanatın soğukluğunu, faydasızlığını ileri sürerek tabiatın ve gerçeğin (müşahede) si lüzumunda ısrar ediyorlar. Sanatçı da olsa, daima pratik gayelerle bir şeyler yaratan insan oğlunun, (saf sanat) istemesinin abes olduğunu ve (gerçek) den alınan ilhamla karma olarak vücuda getirilen bir eserin yaşama şansının daha büyük olduğunu iddia etmektedirler.

Kendi ressamlarının ifadelerine göre, İtalya'da büyük halk kitlesinin bu çeşitli sanat cereyanlarına karşı fazla alâka gösterdiği sanılmamalıdır.

İki yılda bir Venedik'te, dört yılda bir Roma'da tertiplenen ve ancak davet üzerine gidilen bu iki sergide eserlerini muntazaman sergileyen ve Roma Milli Sanat Galerisinde de birkaç tablosu bulunan dostum ressam Morino'nun bu münakaşalar ve temayüller hakkındaki mütalâasına müracaat etmiştim. Aldığım cevap şu oldu :

“—Ben yalnız sanatçının şahsî değerine göre hüküm veririm. (Değer) in mevcut olduğu ve kendini gösterdiği yerde münakaşa yersizdir. (Non-Figuratif) bir ressam, sözleriyle değil, eserleriyle sanatını, kabiliyetini isbat edecek olursa, ancak o zaman, tuttuğu yolda devam etmesinin kuvvetli sebepleri bulunduğuna inanırım.”

İşte bu ışık altında, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Şubesinden mezun olduktan ve 4 yıl Mersin lisesinde, Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsünde resim öğretmenliği yaptıktan sonra, iki yıl İtalya'nın sanat havasını teneffüs etmiş olan ve dönüşünde Adana Erkek lisesinde resim, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünde Sanat Tarihi ve (Art graphique) öğretmenliklerinde ve halen de Millî Eğitim Vekâleti müfettişliğinde bulunan Mesut Erdem'in eserlerini incelemek kolaylaşıyor.

Mesud'u evvela Ahmet Çanakçılı'nın ilk resim mükâfatının verildiği yıl Devlet Resim ve Heykel sergisindeki eserleriyle tanıdım. Mükâfat kazanmamış olmasına rağmen daha o zaman jurinin dikkatini çeken iki eserini sanat koruyucusu Çanakçılı şahsi koleksiyonu için satın almıştı. Ben de henüz tanışmadığım bu arkadaşı yazı ile hem tebrik, hem de teşvik etmek istemiştim. Bu olaylar üzerinden bir hayli zaman geçti. Artık Mesud'un olgunlaşan ve doğru bir yolda ilerleyen çalışmaları üzerinde durmak zamanı gelmiştir.

Her şeyden önce Mesud'un sanat görüşünü ve düşüncelerini öğrenmek istedim. Mesud şöyle diyor :

“—Sanat anlayışında klasik Osmanlı sanatının, bilhassa mimarinin rolü büyük olmuştur. Avrupa'da sanatın muazzam hamleler yaptığı, fakat diğer taraftan da süse boğulmağa başladığı bir devirde, bizde, her türlü süsten ve yapmacıktan uzak, sağlam bir mimari doğmuştur.

Sanatta aklın temel taşı vazifesi gördüğüne inanıyorum. Bundan sonra sanatın doğuşu, kendini büsbütün aklın kontrolüne terk etmeyen, hislerimize aittir. Sanat (Spontané) olacaktır. Sanatkar eserini bir ağacın çiçek açışı gibi meydana koyacaktır. Fakat bence ağacın güzel çiçek verebilmesi muhitin ve iklimin tesirlerine bağlıdır. Ağaç güneşli bir günde çiçeklerini açar, ama, ondan önce uzun bir hazırlık devresi geçirir.”

“Ayrıca sanatta (Universel) liğe giden yolun hareket noktası, sanatçının kendi çevresidir. Renoir'ın eserlerinden bir Fransız olarak duyduklarını, yaşamak aşkını, neşesini kaldırdığımız takdirde geriye ne kalır ?”

Bu sözler Mesud'un, memleketimiz geleneklerine olan bağlılığını ifade etmek bakımından önemlidir. İtalyan sanatının da geleneklere bağ-

İlhi onun düşüncelerindeki isabeti kuvvetlendirmiş, orada sanatının, tekniğinin gelişebilmesi için elverişli bir zemin bulabilmiştir. Mesud, İtalya'da ve daha sonra Paris'te kaldığı müddet içinde yalnız resim öğretimi mevzuunu değil, muhtelif devirlerin sanat dâvalarını incelemek ve en büyük ustaların eserleriyle karşı karşıya gelmek imkânını bulabilmiştir. İşte bu sebeptendir ki, gerek geçen yıl, Devlet Resim ve Heykel sergisindeki eserlerinde, gerek bu son sergisinde daima İtalyan ekolünün akislerini sezdik. İtalya'dan bize getirdiklerinin asıl kaynağı Floransa ve Venedik sanatıdır. Onun İtalyan modernlerine olan yakınlığı, direkt bir tesir halinde olmaktan ziyade bir ailenin ferdlerinde rastlanan umumi benzeşimler kabilindedir.

Mesud'un eserleri tedailer yaratır, sezisizler ilham eder. Yadırgamadığımız bir sanat havası onun resimleriyle içimize siner, benliğimizi kavrar, bizi huzura kavuşturur. İster desen, lavi, füzün; ister yağlı boya olsun hepsinde aynı olgunluk ve rahatlık hissolunur. Bütün tablolarının sadelik içinde asıl güzellikleri vardır, onlar zarif imalarla doludur. İki üç renk içinde bir şahsiyetin ifadesine, bir iç âlemin açıklanabileceğine misâl olarak "Elsa" ve "Muallâ" portrelerini gösterebiliriz. Başlarda ve bakışlardaki mâna ve derinlik bizi hüyalara sürüklüyor. Renk sayısının azlığı bir manzaranın anlaşılmasına, duyulmasına engel olmuyor. Bir iki (Lavis) rengiyle yağlı boya bir Boğaziçi'nin şiirini, bir yelkenlinin bıraktığı iz ne güzel canlandırmaktadır. Kavuşmuş iki elde (desen), yağmur altında bir köşede (Lavis), bir kadın profilinde (çizgi) ne kadar az unsurla ne kudretli bir netice elde edilmiş... Bunları Valéry'nin şiirlerine, Gide'in nesrine benzetmemek mümkün değil. Mesud'un kuvvetli bir gelenek ile beslendiğini Lâtin dili gibi klâsik ve sadeliği nisbetinde zengin bir deyişi olduğunu, o küçük eserlerinde daha iyi görüyoruz. Soy-

nan kadın, düşünen kadın, ağaç yanındaki randevü, bir fincan sütlü kahve önünde oturan kadın, yine bir masa etrafında bekleyen kadınlar, bir çıplaktaki heyecan hali, suurumuz altında yaşayan eski Paris'i uyandıran birer büyümlü kaynak gibidir. Bütün "Nu., lerde bir ten sıcaklığı, zengin formlar ve bir hareket hali hissediyoruz.

Sevireleri hüyularını hatırlatan bir (Marine), tek yolculu loş, küçük bir durağın bütün melankolisini yaşatan (istasyon), (Leda) her biri ayrı ayrı incelenmeğe değer birbirine üstün nice eserler...

Sarı güllerin çekici inceliği, (Montecatini) ve (Cadde Bostan) tablolarındaki davranış ve canlılık; psikolojik birer hüviyet taşıyan (içen adam) ve (kör), bize sanatkârın iç dünyasının zenginliğini de anlatıyor. Bazı eserlerde ise bariz bir dinamizm ilğimizi çekiyor. (Değirmen) de köylü kadın ve merkebi, manzaralara hareket ve hayat veren bisikletli kızlar, Van Gölü gemisinde çocuğunu emziren kadın, bu tabloların müzikal motifleri mesabesindedir.

Formu, deseni mükemmel, renk armonileri hatadan uzak, çoğu zaman satuh resmi olmakla beraber derinlik hissini tam verebilen, renk ve çizgi sadeliği içinde kuvvetli telkinler yapan, kompozisyon iddiası olmamakla beraber düşündürebilen bu eserler, ressamın konuşmasındaki tezi, yani sanat eserinin sağ duyu ile hislerin ortaklaşa ahenginden doğabileceğini isbat ediyor.

İşte Mesud'un resimlerinde form, desen, renk, düşüncenin, muhakemenin süzgecinden geçen kuvvetli bir tekniği; muhteva, maksat ve mâna da duygunun olgunlaştırdığı sanatı yaratmıştır. Şimdi ressam Morino'nun söylediklerini kendime malederek tekrarlıyacağım :

"Bu eserler önünde mücerretlik ve tasvir-cilik münakaşalarına lüzum kalmıyor. Sanatçının şahsî değeri dâvayı halletmiştir. Tuttuğu yol da en doğru yoldur.."

REMZİ OĞUZ ARIK

3 Nisan 1954 Cumartesi günü müessif bir uçak kazasında Remzi Oğuz Arık'ı kaybettik. Geniş bilgisi, çoşkun heyecanı, kuvvetli şahsiyetiyle aydınlarımız arasında çok değerli bir yeri olan arkadaşımız, ilk kurulduğu günden beri UNESCO çalışmalarıyla yakından ilgilenmiş, 1948 yılında teşkil edilen on kişilik geçici UNESCO Türkiye Millî Komisyonunda daima hürriyetimizin değerli hizmetleri görmüştü. Geçici Komisyonda güzel sanatlar ve bilhassa müzecilik konusunda UNESCO bakımından memleketimizde gerçekleştirilmesi gereken işleri sağlam bir anlayışla göstermişti. Milletlerarası Müzecilik Danışma Komitesi'nin (ICOM) Türkiye Millî Komitesi'nin kurulmasını ona borçluyuz. UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun Fransızca olarak yayımladığı *L'Organisation des Musées en Turquie ve Les Fouilles archéologiques en Turquie* adlı broşürleri bu konularda yabancılarla her zaman emniyetle görebileceğimiz sağlam kaynaklardır. Onları hazırlarken duyduğu heyecanı, Fransızca'yı kullanırken gösterdiği titizliği kendisini yakından tanıyanlarımız iyi bilirler. Bu konuları Paris Üniversitesin-

de verdiği iki konferansla ilim çevrelerine o tesirli, munis sesiyle işlemeye çalışmış, sözleri sıcak alâkayla, hayranlıkla karşılanmıştı. Müzeciliğimizin, arkeolojik kazılarımızın yakın tarihinde Remzi Oğuz Arık'ın yeri doldurulamıyacak kadar büyüktür, zamanla ehemmiyeti daha iyi anlaşılacaktır. Biz burada sadece rahmetli arkadaşımızın bu alanda, 1936-1946 yılları arasında milletlerarası kongrelerde memleketimiz adına gördüğü değerli, unutulmaz hizmetleri hatırlatarak Oslo, Kahire, Kopenhag, Oxford toplantılarında yaptığı güzel tebliğleri anacağız. Bunlar bir gün toplanıp bir arada basıldığı zaman, rahmetli arkadaşımızın mesleğindeki inceciliği, titizliği, ciddiyeti parlak bir şekilde belirecektir.

Toprakla haşır-neşir olmak; Anadolu toprakları üzerinde kurulmuş medeniyetlerin anıtlarını bulup çıkarmak, onları mânalandırmak; yeni nesillere köklü bir medeniyetin mirasçıları olduklarını hatırlatmak; milletin yaratma gücünün sürekliliğine işaret etmek. İşte Remzi Oğuz'un kısa fakat heyecanla yaşamış ömrünün en büyük kısmını kaplayan meslek çalışmalarının özü. Kendini işi-

ne aşkla, heyecanla, çoşkunlukla veren nadir insanlardan biriydi. Eski medeniyetimizden, bu medeniyetin anıtlarından, bu anıtların beşiği olan şehirlerimizden romantik ruhunu taşıyan bir heyecanla; onları yaratan cevhere insanı şaşırtan bir âşinalıkla nufuz etmeye çalışarak, çok renkli, tath, geçmiş zamanın hasretini duyuran bir üslupla bahsetmesini bilmiştir.

Remzi Oğuz, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu'nun Genel Kurul üyeliğinde de bulunmuş, toplantılarda daima yapıcı tenkitleriyle Yönetim Kurulu'nun çalışmalarına yardım etmiştir. UNESCO merkezinin memleketimizle daha yakından ilgilenmesi konusundaki güzel sözlerini unutabilir miyiz? Politika hayatının dağdağları arasında bile UNESCO çalışmalarıyla yakından alakalıydı. UNESCO ülküsü, fikri hayatının yeni bir merhalesiydi.

Aydınlarımıza, ailesine ve rahmetli arkadaşımızın UNESCO ülküsünü Millî Komisyonu'muzda devam ettirecek olan Prof. Fikret Arık'a baş sağlığı dileriz.

TUNCEL

MİLLÎ KÜTÜPHANE BİBLİYOGRAFYA ENSTİTÜSÜ

Bibliyografya Enstitüsü 1952 yılında Unesco'nun desteği ile Ankara'da Millî Kütüphanede kurulmuştur. Gayesi, ilmî çalışmanın ihtiyaç gösterdiği dokümanı arayıcıya temin etmek suretiyle ilmî araştırmayı kolaylaştırmaktır. Bu gayeyi gerçekleştirebilmek için aşağıdaki hususları yerine getirmeye çalışır :

1- Bibliyografik faaliyetleri millî ölçüde merkezileştirmek ve memleket dahilinde yayımlanmış olup herhangi bir ehemmiyeti haiz olan her türlü dokümanın (kitap, makale, periyodik, resmî ve idarî neşriyat, harita v. s.) muntazaman neşredilen repertuvarlarla tespitini temin etmek.

2- Türkiyede, kütüphanelerde ve muhtelif müesseselerde mevcut dokümanın bulunmasını ve bunlardan istifadeyi temin etmek ve bu maksatla memleket ölçüsünde toplu kataloglar hazırlamak; gayesine hizmet eden her müessese ile tam bir işbirliği sağlamak.

3- Türkiyede bulunmayan dokümanı arayıcının kolaylıkla ve az masrafla temin etmesine imkân vermek ve bu maksatla yabancı memleketlerden makalelerin mikrofilm veya fotokopilerini veya milletlerarası iare yoluyla bu kitapları getirtmek.

4- İdarî müesseseler, ilmî araştırma merkezleri ve hususî şahıslar hesabına olmak üzere, bunların çalışmalarının icabettireceği bibliyografik araştırmaları yapmak.

Bibliyografya Enstitüsü Millî Kütüphaneye ait binanın içinde kurulmuştur ve Millî Kütüphanenin koleksiyonlarından istifade eder (Millî Kütüphanede halen 200 bin cilt kitap ve muntazaman gelmekte olan 1800 periyodik mevcuttur).

Ayrıca Enstitü muhtelif bilim dallarını ilgilendiren birkaç yüz bibliyografik repertuvara ve belli başlı yabancı memleketlerin millî bibliyografyalarına sahiptir.

Bibliyografya Enstitüsü Millî Kütüphaneye ilmî yönden bağlı diğer bir müessese olan Basma yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü ile daimi bir işbirliği halinde çalışır. Ve bu Müdürlüğün yayımladığı *Türkiye Bibliyografyasını Türkiye Makaleler Bibliyografyası* adı verilen ve belli başlı Türk periyodiklerini tarayan bir bibliyografya ile tamamlar. *Türkiye Makaleler Bibliyografyası* ayda bir çıkar, fakat şimdiye kadar baskı v. s. zaruretleri dolayısıyla bazı fasikülleri birleştirmek zarureti hasil olmuştur. Taranan periyodiklerin sayısı halen 280 dir. Bu neşriyat, ilmî araştırmaya, teknik inkişafa veya memleketin ekonomik gelişmesine yardım edebilecek her makaleyi toplar. Böylece başlıca dokümantasyon kaynağı olan ve birçok memleketlerde hâlâ ihmal edilen periyodikler, memleketimizde ilmî çalışmaya arz edilmiş demektir.

Enstitünün bu bibliyografyayı neşreden bölümünden başka ayrı iki bölümü daha

vardır. Bunlardan biri toplu kataloglar hazırlar. Diğeri hakiki mânasıyla dokümantasyonla uğraşır.

Toplu katalog sahasında Bibliyografya Enstitüsü şimdiye kadar iki ayrı teşebbüs-te bulunmuştur :

a) "Türk kütüphanelerinde mevcut yabancı memleketlerde yayımlanmış periyodiklerin toplu katalogu"

Bu katalogla memleketin 8000 den fazla bir sayıya varacak kadar geniş ölçüde, fakat çok dağınık olan yabancı dildeki periyodikleri tespit edilmiş demektir. Katalogun birinci basımı fişler üzerine hazırlanmış ve Türkiyenin belli başlı kütüphanelerine dağıtılmıştır. Bu basım 58 kütüphanenin periyodik koleksiyonlarını havidir. Enstitü, iştirak eden kütüphaneler koleksiyonlarında hasil olan değişiklikleri kaydeder ve katalogun biri alfabetik, diğeri milletlerarası onlu tasnif sistemi ile mevzuata göre sıralanmış olan iki nüshası, muayyen bir periyodığın hangi sayılarının hangi kütüphanelerde bulunduğu veya muayyen bir ilim dalında hangi kütüphanelerde hangi periyodiklerin mevcut olduğu hakkında sarıh malûmat vermeğe imkân verir. Katalogun ikinci bir basımı hazırlanmaktadır. Bu basım kitap halinde yayımlanacak ve böylece geniş ölçüde dağıtılması imkânı hasil olacaktır.

b) "Türkiye kütüphanelerine son zamanlarda temin edilen yabancı dildeki eserlerin toplu katalogu"

Bugün hiçbir kütüphane, yalnız kendi ihtisas sahasına münhasır dahi olsa, yabancı dil neşriyatının bütününi tophayabilme iddiasında bulunamaz. Bu sebeple yabancı dil neşriyatı temin etme hususunda muhtelif kütüphaneler arasında bir işbirliği tesisi zaruridir. Bu suretle muhtelif kütüphaneler birbirinin aynı olan eserlerle dolmaz, fakat birinde bulunmayan bir eseri bir başka kütüphanede bulmak kaabil olur.

Bu işbirliğinin ilk adımı muhtelif kütüphanelerin son zamanlarda edindikleri yabancı dillerde neşriyatın toplu katalogunu yapmaktır. Bu katalog her zaman son durumu göstermeli ve muntazam fasıllarla yayımlanmalıdır. Bu suretle okuyucuyu bir tek kütüphane yerine birçok kütüphaneden istifade ettirme yolu bulunmuş ve ayrıca kütüphanelerin satın alma hususunda takibedecekleri politika ayarlanmıştır.

Bu katalog Enstitüde fişler üzerinde mevcuttur ve kütüphanelerin daimi surette yeni kazançlarını bildirmeleri sayesinde her zaman en son durumu gösterir. Ayrıca her ay yayımlanacak olan bir bültenle bir ay evvel Türk Kütüphanelerine girmiş olan yabancı dillerde neşriyattan, iştiyak eden kütüphaneler, muhtelif müesseseler ve ilgilenen her şahıs haberdar edilir.

Dokümantasyon servisi okuyucunun bibliyografik araştırmalarına yardım etmek, dokümantasyonla ilgili her türlü meseleyi tetkik etmek, muhtelif konularda kitaptan gayri her türlü dokümanı ihtiva eden dosyalar vücuda getirecek okuyucunun suallerine süratle cevap verebilmek, yeni merkezler organize etmekle mükelleftir.

Bu bölüm *Türkiye Dokümantasyon Rehberi* adında bir eser hazırlamaktadır. Bu rehber başta dokümantasyon mefhumu ve pratikte istifade yolları mevzuunda bir öz-sözden sonra memlekette mevcut kütüphane ve dokümantasyonla ilgili muhtelif müesseseler hakkında izahat verecek ve istifade yollarını gösterecektir. Enstitü, rehberi tamamlamak üzere gönderilecek her türlü malûmat için şimdiden müteşekkirdir.

ENSTITÜNÜN MUHTELİF SERVİSLERİNDEN İSTİFADE YOLLARI

Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsüne, yazılı olarak, Millî Kütüphane, Bibliyografya Enstitüsü, Yenişehir Ankara-adresine, şifahi olarak mesai saatleri dahilinde veya telefonla, 23130 dan 38 numarayı istemek suretiyle müracaat edilebilir.

Enstitü şu hususlardaki müracaatlara cevap verir :

1) *Bibliyografik malûmat* : Herhangi bir eserin künyesinin tespiti. muayyen bir mevzuda müracaat edilecek bibliyografya ve müracaat kitaplarının tâyini ve gösterilmesi.

Uzun araştırmalara ihtiyâç göstermeyen malûmat parasız olarak temin edilir. Fakat uzun araştırmaları icab ettiren hallerde hususî müesseye ve şahıslardan çalışma saati başına 5 T. L. ücret alınır.

2) *Makale (istisnaâ olarak kitap) mikrofilmi ve fotokopisi temini* :

Bunun için yazılı olarak müracaatta bulunmak ve makaleye ait şu hususları bildirmek lâzımdır.

— Müellif adı

— Makale adı

— Makalenin neşredildiği periyodığın adı

— Cilt sayısı

— Sayı numarası ve tarihi

— Kabil olduğu takdirde periyodikte makalenin bulunduğu kısmın ilk ve son sayfa numaraları

Temin edilen metnin ticarî maksatlarla kullanılmayacağını taahhüt etmek lâzımdır.

Mikrofilm bu işe tahsis edilmiş aletler vasıtasıyla okunur ve bu aletler her büyük kütüphanede mevcuttur. Metnin bir makineye müracaat edilmeksizin doğrudan doğruya okunmak isteniyorsa, mikrofilm değil, fotokopi getirtmek lâzımdır.

Alınacak ücret : Türkiyede yapılan mikrofilmin poz adedi 10 kuruştur. (Bir pozda umumiyetle 2 sayfa bulunur). Yabancı memleketlere sipariş edilmiş olan mikrofilmler için mikrofilmi temin eden müessesenin faturası muhteviyyatına göre hareket edilir. Umumiyetle negatif bir poz ücreti için istenen fiyat 10 kuruşla 20 kuruş arasında değişmektedir.

Fotokopi fiyatları istenen fotokopinin sayfa büyüklüğüne göre değişir. 21/27 ebadında bir sayfanın fotokopisi 100 kuruşa temin edilmektedir.

3) *Türkiyede bulunmayan eserlerin yabancı memleketlerden iare yolu ile getirilmesi* :

Bunun için eserin bibliyografik künyesi hakkında mümkün olduğu kadar tam malûmat vererek (müellif ismi, kitap adı, yayımlandığı yer, yayımlandığı tarih) yazılı bir talepte bulunmak lâzımdır.

Bu yolla istenen kitaplar Enstitüye aşağı yukarı bir

ayda gelir. Millî Kütüphanenin okuma salonunda veya bir başka kütüphanede okuyucu kitaptan bir ay müddetle istifade edebilir. Ödenecek ücret eserin geliş gidiş masrafıdır.

4) *Dokümantasyonla ilgili araştırmalar* : Bu kısımda muayyen bir mevzuda çıkmış eserlerin bibliyografyasını yapmak, yabancı dildeki makaleleri tercüme etmek gibi hususlar mevcuttur. Bu çalışmalar için icabeden ücret hususunda evvelden anlaşmak ve mutabık kalmak lâzımdır.

5) *Toplu katalogları kullanma şekilleri* : "Türkiye kü-

tüphanelerindeki yabancı memleketlerde yayımlanmış periyodiklerin toplu kataloğu" ile "Türkiye kütüphanelerine son zamanlarda temin edilen yabancı dil eserlerin toplu kataloğu" Millî Kütüphanede okuyucunun istifadesine arz edilmiştir. Bu kataloglar muhteviyatından telefonla sormak suretiyle dahi istifade edilebilir.

Periyodiklere ait toplu katalogdan birer nüsha şu kütüphanelere dağıtılmıştır :

Millî Kütüphane	Ankara
Fen Fakültesi	" "
D. T. C. Fakültesi	" "
Siyasal Bilgiler	" "
Hukuk Fakültesi	" "

Tıp Fakültesi	" "
Amerikan	" "
Üniversite	" İstanbul
Tıp Fakültesi	" "
Hukuk Fakültesi	" "
Orman Fakültesi	" "
İktisat Fakültesi	" "
Bayazıt	" "
Teknik Üniv. Merkez	" "
Millî Kütüphane	İzmir

6) *Türkiye Makaleler Bibliyografyası ve Son yabancı dil kitap kazançları bülteni* resmî müesseselere parasız olarak ve talep üzerine dağıtılır. Hususî müesseselere ve şahıslara mahsus aboneler için Enstitüye müracaat etmek lâzımdır.

LA SOCIOLOGIE CONTEMPORAINE, Bibliographie internationale de Sociologie, No: 2-3, UNESCO, Paris, 1953-1954. Fi : \$ 1.00, 300 fr.

"Milletler arası sosyoloji Bibliografyası"nın bu sayısında 1952 yılı içinde sosyoloji üzerine dünyada çıkmış 3.500 den fazla eser ve makalenin bibliyografyası yer almış bulunmaktadır.

INVENTAIRES DU MATERIEL D'ENSEIGNEMENT SCIENTIFIQUE, Vol. III : Ecoles supérieures techniques, Fasc. 4 : Ecoles d'ingénieurs (Electricité). Unesco, Paris, 1954. Fi : \$ 2.75; 750 fr.

Savaşta yıkıntıya uğramış yahut yeteri kadar gelişmemiş bölgelerde Okul ve Üniversitelerde bilimlerin gerektiği gibi öğretilmesini kolaylaştırmak ve geliştirmek amacıyla UNESCO bu öğretim için gerekli aygıt (cihaz) ve malzemenin envanterini sunan bir seri kılavuz yayınlamağa başlamış bulunmaktadır.

Üçüncü cildini yüksek teknik okullarına ayırmış olan bu serinin 4. cü fasikülünde okuyucu Paris Yüksek Elektrik Okulunda, İngiltere ve İsveçte Yüksek Teknik Okullarında elektrik öğretiminin organizasyonu üzerine bilgi bulabileceği gibi, bu okullarda elektrik öğretimiyle ilgili bütün gerekli alet, aygıt ve makinaların dolar üzerinden fiyatı hakkında da bilgi edinebilir.

Bu gibi öğretim kurumlarına başlıca ne gibi malzemenin lüzum olduğunu öğrenmek, ayrıca bunların temini için ne kadar para gideceğini önceden hesaplamak imkânını bahşeden bu "inventaire"lerin ilgililere büyük pratik faydalar sağlayacağı kuvvetle umulabilir.

L'ENSEIGNEMENT DES SCIENCES SOCIALES EN FRANCE, UNESCO, Paris, 1953, Fi : \$ 1.00; 300 fr.

UNESCO'nun "Sosyal bilimlerle bu bilimlerin öğretiminin geliştirilmesi" amacıyla dünyanın sekiz ülkesinde (Mısır, A. B. D, Fransa, Hindistan, Meksika, Polonya, İngiltere, Yugoslavya) yaptırdığı anket serisinin ilkini teşkil eden bu eser "Fransada sosyal bilimlerin öğretimi"ni inceliyor.

Eserde bu bilimlerin okutulduğu başlıca kurumlar (Üniversiteler, Enstitüler, Araştırma merkezleri, Yüksek Okullar, v. s...) la bu kurumların çalışma tarzları, gayeleri, programları, yönetmelikleri, öğretim metotları, lisans ve doktora imtihanlarının şartları, öğretim üyesi yetiştirme yolları üzerine etraflı bilgi verilmekte, ayrıca bu alandaki eksikliklere, ihtiyaçlara, ilerde yapılması düşünülen yeniliklere de dokunulmaktadır.

Fransız Yüksek Öğretiminde sosyal bilimlerin tuttuğu yeri ve bugünkü durumunu eleştirmeci bir gözle inceliyen birinci bölümden sonra sırasıyle iktisat, siyaset, sosyoloji, milletlerarası münasebetler, hukuk kollarında güdülen öğretim sistemlerini, bu sistemler arasındaki bağlantıları, öğrenim şartlarını, yetiştirme imkân ve vasıtalarını inceliyen ayrı bölümlerden meydana gelmiş olan bu eser hususiyile Fransada sosyal bilim öğrenimi yapmak yahut bu alanda özel araştırmalarda bulunmak isteyenler için son derece faydalı bir kılavuz olabilir.

TRANSMISSION DES INFORMATIONS, Yazan : Francis Williams, UNESCO, Paris, 1953, Fi : \$ 1.00, 300 fr.

Modern dünyada haber naklinin her bakımından, hele milletler arasındaki yakınlaşma ve anlaşmayı kolaylaştırmak bakımından oynadığı rolün önemini takdir etmeyen yok gibidir. Durum böyle olduğu halde, basın telgraflarına uygulanan tarifelerin çoğunun pek pahalı oluşu, üstelik memleketten memlekete değişmesi gazete ve ajansların haber alma servislerini bir çok ülkelere, hususiyile geri kalmış ülkelere yaymalarına engel olmakta, bu arada büyük ajanslara abone olmağa, hele yabancı memleketlere muhabir göndermeğe gücü yetmeyen az tirajlı gazetelerin gelişmesine imkân bırakmamakta, bu yüzden dünya haberleri gerek hacim, gerek çeşitlilik bakımından sınırlı kalmaktadır.

"Haberlerin nakli" başlığını taşıyan bu eserde basın meselelerinde uzman olan yazar, haberleşmenin üniversal önemini belirten bir girişten sonra, sırasıyle haberleşmenin tarihçesi, bu alandaki ihtiyaç ve imkânlar, dünyadaki telgrafla haberleşme şebekeleri, milletlerarası organizasyon, dünyaya-yaygın ve milli haber ajansları, basının ihtiyaçları, haber nakil tarifeleri, v. s. üzerinde bilgi vermekte, son bölümde tarifelerin ucuzlatılması amacıyla milletler arası bir komite kurulması, kurulacak komitenin ne gibi noktaları gözönünde bulundurması gerekeceği hususunda bazı tavsiye ve dileklerde bulunmaktadır.

DZELTME: 3. sayımızın 27- sayfasındaki "Unesco'nun İstanbul Bilimsel İşbirliği Bürosu" adlı yazının 12. satırında aureomycetine kelimesi aureomycine şeklinde olacaktır.

UNESCO HABERLERİ

● SEKİZİNCİ- UNESCO GENEL KONFERANSI

Evvelce kararlaştığı üzere, sekizinci UNESCO Genel Konferansı 1954 yılı Kasım ayında Montevideo'da toplanacaktır. Konferansın çalışmalarını bir ay sürecektir.

*

● UNESCO TÜRKİYE MİLLİ KOMİSYONU GENEL KURUL TOPLANTISI

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu yıllık toplantısı önümüzdeki Mayıs ayı içinde Ankara'da yapılacaktır. Millî Komisyonun Yönetim Kurulu bu toplantının hazırlıklarına başlamış ve Genel Kurul'a sunulacak faaliyet raporunun esaslarını tespit etmiştir.

*

● M. HENRI F. RAUX MEMLEKETİMİZDEN AYRILDI

UNESCO'nun Teknik Yardım plânından faydalanarak iki buçuk yıl önce Ankara'da Millî Kütüphane'de kurduğu Bibliyografya Merkezini idare etmiş olan Paris Millî Kütüphanesi mütehasıslarından M. F. Raux, Mart ayı başında memleketine dönmüştür. Hazırlık çalışmalarını bitirerek verimli bir devreye giren Enstitü, ihtisaslarını UNESCO bursu ile yabancı memleketlerde yapmış yerli elemanlarımız tarafından idare edilecektir. M. Raux'nun ayrılması münasebetiyle Maarif Vekili ve UNESCO Türkiye Millî Komisyonu tarafından

verilen çayda değerli mütehasısın iki yıl içinde Enstitü'de büyük bir vukufba bashedığı işler belirtilmiş, hizmetleri şükranla anılmıştır.

*

● MİLLETLERARASI TİYATRO ENSTİTÜSÜ TÜRKİYE MİLLİ MERKEZİ

1953 yılı Aralık ayında kurulan Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü (ITI) Türkiye Millî Merkezi kurucu üyeleri ikinci toplantılarını 15 Nisan günü Ankara'da UNESCO Türkiye Millî Komisyonu merkezinde yapacaklardır. Toplantıda muvakkat İcra Komitesi raporu okunacak; gençliğin tiyatro terbiyesi konusunda memleketimiz bakımından alınabilecek tertipler üzerinde durulacak; 3-6 Mayıs tarihleri arasında İtalya'da, Palermo şehrinde Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü tarafından tertiplenen teknik Konferansta ele alınacak meseleler üzerinde Millî Merkezimizin görüşleri belirtilecektir. Palermo Konferansına Türkiye Merkezi adına Muhsin Ertuğrul ile Lâtfi Ay katılacaklardır.

*

● UNESCO SEYAHAT KUPONLARI

Kültür gayeleriyle memleketlerarası seyahatleri kolaylaştırmak maksadıyla UNESCO merkezi "Seyahat Kuponları" çıkmıştır. Bu kuponlar - kitap kuponlarında olduğu gibi— yerli paralarla ödenmek suretiyle istenilen ya-

bancı dövizleri temin edecektir. Üniversite öğrencileri, profesörler, araştırma yapmak isteyenler seyahat çeki mahiyetinde olan bu kuponlardan faydalanabileceklerdir. UNESCO, 400.000 dolar kıymetinde kupon çıkarmış bulunuyor. Şimdiye kadar, bu sisteme katılan memleketler şunlardır: Kamboçya, Kanada, Birleşik Amerika Devletleri, Fransa, İsrail, Laos, Hollanda, Salvador, İsviçre, Uruguay ve Viet-Nam. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, memleketimizin de bu kuponlardan faydalanabilmesi imkânlarını araştırmaktadır.

*

● İNGİLTERE TERBİYE-Vİ, İLMİ VE KÜLTÜREL KAKARTERİ OLAN MALZEMENİN GÜMRÜK RESMİNDEN MUAFİYETİNİ KABUL ETTİ

Gazete, kitap, dergi, musiki notaları, sanat eserleri, körlerin kullandıkları eşya ve malzeme, terbiyevî filimler, aktüalite filimleri, sabit filimler, ilim ve araştırma kurumlarının kullandıkları malzemenin gümrük resminden muaflığı hakkında UNESCO tarafından hazırlanan milletlerarası anlaşmayı İngiltere de imzalamış bulunuyor. Bugüne kadar bu anlaşmayı kabul eden memleketlerin sayısı, İngiltere ile birlikte, onyediyi bulmuştur: Kamboçya, Seylan, Kuba, Mısır, Fransa, İsrail, Laos, Monako, Pakistan, Filipin, Salvador, İsviçre, Tayland, Viet-Nam

ve Yugoslavya. Sayısı öndördü bulan başka memleketler de prensip itibariyle anlaşmayı kabul ederek imzalıyacıklarını bildirmişlerdir.

*

● SİLÂHLİ ÇATIŞMALAR VUKUUNDA TARİHİ ESER VE ÂBİDELERİN KORUNMASI

Silâhli çatışmalar vukuunda insanlığa mal olmuş tarihî eser ve âbidelerin korunması maksadiyle UNESCO ca milletlerarası mahiyette bir anlaşma metni hazırlanmıştır. Mütchassis bir heyet tarafından —âza devletlerin mütalâaları da alınarak— etraflı tetkikler neticesinde hazırlanan anlaşmanın metni hükümetlerarası bir Konferansta

kesin olarak tespit edilecek ve hükümetlerin imzasına sunulacaktır. Bu maksatla 21 Nisan 12 Mayıs 1954 tarihleri arasında, UNESCO'nun davetiyle Lahey'de bir Konferans toplanacaktır. Memleketimiz de prensip itibariyle anlaşmayı kabul edeceğini bildirmiştir.

*

● AVRUPA VE AMERİKA ARASINDAKİ KÜLTÜR BAĞLARI KONUSUNDA İNCELEMELER

UNESCO bu konuda bu yıl iki toplantı tertiplemiştir. Bunlardan ilki önümüzdeki Temmuz ayında Brezilya'da, Sao Paolo şehrinde, ikincisi 1954 Eylülü başında Cenevre'de yapılacaktır. Toplantılara zamanımızın tanınmış Avrupalı ve Amerikalı fikir adamları katılacaklardır.

*

● ONYEDİNCİ MİLLETLER ARASI EĞİTİM KONFERANSI

Her yıl Milletlerarası Eğitim Bürosu ile UNESCO tarafından müştereken hazırlanan Milletler arası Eğitim Konferansının onyedincisi 5-13 Temmuz 1954 tarihleri arasında Cenevre'de toplanacaktır. Bu defa orta öğretimde çalışan elemanların yetiştirilmesi ve maddî durumlarının ıslahı konusunu ele alacak olan Konferansa bütün memleketler davet edilmiş ve 1953—54 ders yılında her memleketin eğitim alanındaki faaliyetleri üzerine birer rapor vermeleri istenmiştir.

KÜLTÜR DÜNYASI

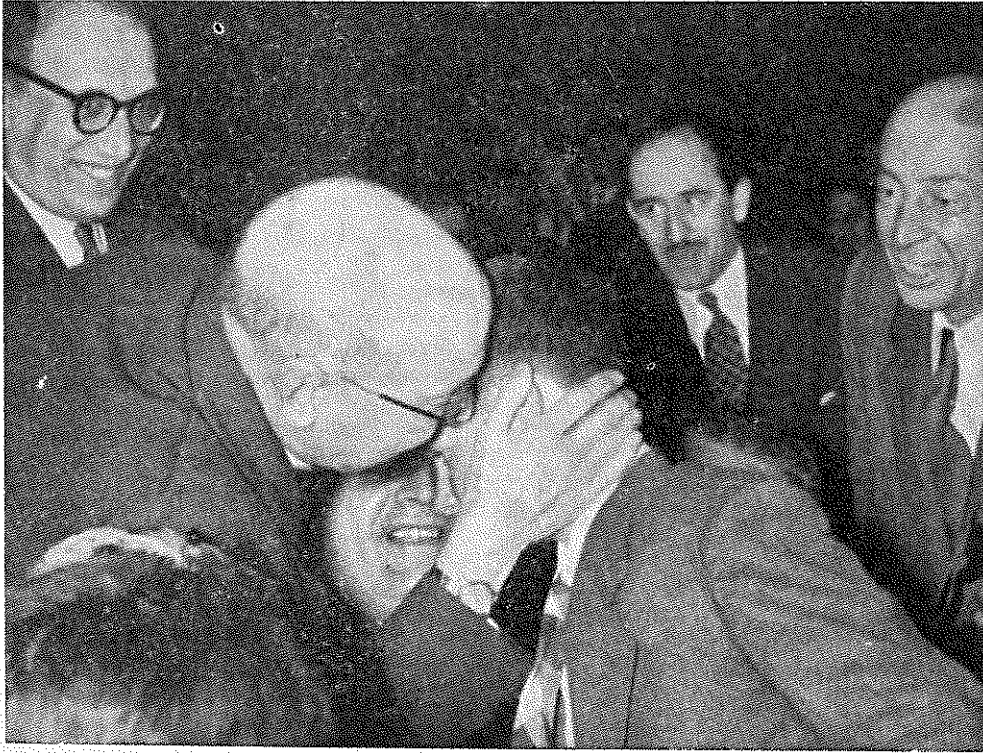

GEORGES DUHAMEL MEMLEKETİMİZDE:

Maarif Vekâletimizin davetlisi olarak memleketimize gelen tanınmış Fransız muharriri, Académie française âzasından M. Georges Duhamel, Ankara, İstanbul, İzmir ve Bursa'yı ziyaret ederek ilim ve kültür şahsiyetlerimizle tanışmış, belli başlı eğitim, bilim ve kültür müesseselerimizi gezmiş; Ankara, İstanbul ve İzmir'de kültür meseleleri, çağdaş Fransız romanı üzerinde yedi konferans vermiştir. Aydınlarımızın alâkayla takip ettikleri bu konferansların tercümelerini Maarif Vekâleti bastıracaktır. 17 Mart-9 Nisan

1954 tarihleri arasında Türkiye'de kalmış olan değerli muharrir, Cumhuriyet devrinde başardığımız işlerin birçok memleketler için örnek olabileceğini ifade ederek bunları dünya umumî efkârına tanıtmak için yazılar yazacağını, ayrıca bir eser neşre-deceğini söylemiştir. Üç hafta geçirdiği memleketimizden çok iyi intibalarla ayrılan Duhamel, *Cumhuriyet* gazetesinde çok ehemmiyetli üç baş makale neşretmiştir. Yazıları basınıımızda ilgi uyandırmıştır. "Seçkinler" problemini ele alan yazısını iktibas ederek okuyucularımıza bu sayımızda sunmuş bulunuyoruz. "Doğu-Batı kaynaşması" konusu üze-

rindeki ilk yazısında ileri sürdüğü çok değerli fikirlere 4 Nisan 1954 tarihli *Akşam* gazetesinde Va-Nu, aydınlarımızın hiç te sevmeyecekleri bir tarzda cevap vermiştir. Duhamel'in memleketimiz hakkındaki samimi, doğru görüşlerini, batılı anlayış hususunda söylediklerini bir "sempati gayreti" saymak yoluna sapan fıkracımın bu "mütevazı notları"nın her zaman münakaşa götürür bir takım iddialar taşıdığı kolaylıkla anlaşılıyor. Eski medeniyetimizin verimlerini, bugüne intikal eden değerlerini inkâr etmeden batılı zihniyette ileri adımlar atan bir memlekete hayranlık göstermenin bir sempati gay-

Üniversite Konserinde Georges Duhamel Atılâ Aydın Tan'ı tebrik ediyor.

reti gibi görülmesinin ne derecede isabetli bir davranış olduğu meydandadır.

Duhamel'in birçok eserlerinde ele aldığı "seçkinler" problemi üzerinde Prof. Sabri Esat Siyavuşgil, 11 Nisan 1954 tarihli *Yeni Sabah*'ta özlü bir yazı neşretmiştir. Bu ehemmiyetli problem üzerinde kendi gerçeklerimiz bakımından durarak yazısını şöyle bitiriyor :

"Kalburüstü" milletlerin millet fideliğini hazırlamak uğrunda daima sarfetmekte oldukları muazzam cehdi ve akla durgunluk veren astronomik rakamları bir tarafa bırakıyorum. Bizi uzun uzun düşündürecek belâgatedir.

Şimdi bir mesele kalıyor. Acaba dost Duhamel'in "seçkinler yetiştiriniz!" nasihatine "paramız yok!" diyerek "kalburüstü" insanlar imal etmekle mi cevap vereceğiz, yoksa medeniyet ve kültür dünyasında "kalburüstü" gelen

milletlere ibretle bakarak hakiki seçkinler yetiştirmekte kullanılan usulleri mi benimseyeceğiz?

"Bunun cevabını bize verse, verse, ancak devlet verebilir."

İstanbul'daki ikameti sırasında değerli muharirle görüşen Hasan-Âli Yücel, aynı tarihli *Cumhuriyet*'de "Duhamel'in dedikleri" üzerinde etraflı bir şekilde duruyor. Bu güzel yazıdan bazı kısımları almadan geçemiyecğiz :

"Bugün Fransa'da mensublarının sayısı azalmış bir neslin değerli mümessillerinden biri olan Akademi üyesi Georges Duhamel, iki haftadan fazla bir zaman memleketimizin misafiri olarak aramızda bulundu. Devlet ve fikir adamlarımızla, köyümüz ve köylülerimizle; evimiz, müzemiz, okullarımız ve üniversitelerimizle içiçe saatler ve günler geçirdi. Yurdumuzun artık yerlerini görüp üstünde yaşayan bizlerin ruhlarımızı da o gördüğü yerler gibi harabelere

benzeterek gösteren Gide'in heyecanlı ihtiyatsızlığına düşmeyecek kadar ergin ve dikkatli olan dostumuzun, hakkımızda edindiği kanaatler bizim için mühim olmaktadır.

"Consultation aux pays d'Islam adlı eserinde söylediği gibi üstad, elbette bizim de actuel éternel", bugünkü ve her zamanki taraflarımızı aramıştır. O da bilir ki, bir milleti kısa zamanda mazisi ve halile tanımak, istikbalinin istikametini tam bir açıklıkla görmek güçtür. Nasıl yaşıyoruz; günlük hayatımız nedir; zevklerimiz, kederlerimiz nelerdir? Aşk ve dostluk duygularımız nezaket kaidelerimiz ne gibi şeylerdir; belki bunlar kolay görülebilir. Ama türlü çevrelerdeki vatandaşlarımızın iş dileklerini keşfetmek, hele genç ruhların birer dâva olarak gözönünde tuttıkları meseleleri yakalayabilmek, hayli zordur. Bunu biz yaşlılar, kendi yeni nesillerimiz için çok kere yapmağa muvaffak olmadığımız gibi üstadın da Fransız genç-

Georges Duhamel Üniversite Konserinde.

liğindeki bu türlü gizli duyguları tam kesinlikle ve sarahatle bulup meydana çıkardığını kabulde mazuruz. Böyle olduğuna göre mendeni dünyaca tanınmış bu çahta bir yazarın, süratle gezdiği bir memleket hakkında doğru hükümlere varmak için çekeceği sıkıntıyı tahmin ve takdir ediyoruz.

“Üstad, Beyoğlu'daki Olgunluk Kız Enstitüsünü gezdikten sonra okulun ziyaret defterine yazdığı mânâlı cümlede “souvenir” ile “avenir”in, hâtıralarla geleceklerin nasıl yaratıcı bir gayretle âhenkleştirildiğini pek güzel göstermiştir. Tıpkı Bergson'un bize verdiği hayale göre ayağının biri geçmişte, öbürü gelecekte bir millet olarak dünümüzden kalmış kıymetleri bugünün ihtiyaçları içinde yeniden yaşatma hamlemiz, onun gibi anlayışlı bir kültür adamının dikkatli gözünden kaçamazdı. Nitekim kaçmamıştır. Biz millî ruhu, mazinin hamurule yoğurmak, bugünün fırınında pişirmek ve istikbalin zevkine sunup onu, yeni ihtiyaçları duymaya hazırlamak istiyoruz.

“Zarif ve maharetli kızları-

mız, büyükannelelerinin çevrelerinde gördükleri çizgileri ve renkleri, memlekette dokunmuş zeminler üstüne, bir tuvalet ebisesinin motifleri olarak naklederken zaman içindeki devami canlandırmaktadırlar. Türk mazisi, tarih kitaplarından daha öğretici bir anlayışla onların diriltici ellerinde bize ilerideki hayatımızın zevkini haber veriyor. Sonradan görmüş, türedi bir topluluk âdiliğinden uzak kalmak, bizim gözümüzde kültür dâvalarımızın esaslı bir kaidesidir. Atatürk inkılâpçılığını maziye inkâr şeklinde anlayanlar, yalnız ecnebiler arasında değil, kendi içimizde de vardır. Fakat —ister Türk, ister yabancı— böyle sananlar, aldanmanın tam içindedirler.

“Misafirimizin “Cumhuriyet”e yazdığı birinci makalesinin şu son cümlesini yorumlama zamanı gelmiştir. Onda diyor ki:

“Türk milleti, artık bizim için, batılı milletlerin en doğulusudur.”

Bununla ne söylemek istediğini kendisine sorduğum zaman verdiği cevaba göre Türkler, Batının

doğuya en yakın milletidir. Bu fikirde mutabık olduğumu o konuşmamızdaki gibi şimdi de ifade edebilirim. Acaba bunun aksi de doğru değil midir? “Türk milleti, doğulu milletlerin en batılısıdır” desek yanlış olur mu?

“Hiç zannetmiyorum. Üstad, o türlü veya bu türlü, bu cümlesile bizim ana dâvamızı keşfetmiştir. Atatürk'ün yaptığı ihtilâl, bir garblaşma hamlesi idi. Bu sebeple askeri ve siyasi sahada donup kalmadı. Makalesinde dediği gibi o ihtilâl, gene bu sebeple hasin olmadı. Sosyal ve moral bir mahiyet aldı. Onu sathê görmek hatadır. Atatürk, başımızdan fesi atıp şapkayı giydirirken beynimizden ortaçağı çıkarıp ruhlarımıza Yeniçağı sokmak istedi. Taassub adamları, ona dinsiz dediler. Yanlıştı. Çünkü Yeniçağ, Ortaçağdan daha az dindar değildir. İkisi arasındaki başkalık, bugünkü müsbet bilim ve tekniğin değiştirdiği anlayıştan gelen bir başkalıktır; o kadar! Allah, her zaman aynı Allahtır. Değişen şey, ancak ona teveccüh eden beşerî idraktır.”

T. C.
ZİRAAT BANKASI

YURT İÇİNDE 461 ŞUBE VE AJANSI, DÜNYANIN
HER TARAFINDAKİ MUHABİRLERİYLE SAYIN
MÜŞTERİLERİNİN EMRİNDEDİR.

VADELİ, VADESİZ TASARRUF HESAPLARI
1954 İKRAMIYE YEKÛNU :

1.500.000 Liradır

BU ZENGİN PLANDA

EVLER, APARTMAN DAİRELERİ, TRAK-
TÖRLER VE AYRICA DOLGUN PARA
İKRAMİYELERİ BULUNMAKTADIR.

İŞTİRAK ŞARTLARINI ŞUBE VE AJANSIMIZDAN
ÖĞRENİNİZ.

SÜMERBANK

SERMAYESİ : 200.000.000 TÜRK LİRASI

Vadeli, vadesiz küçük cari hesaplar için yılda

16 ÇEKİLİŞ

Apartman katları ve daireleri, müstakil evler, otomobiller,
2000 altın ve her keşidede çeşitli para ikramiyeleri.

Ayrıca vadeli ve 6 ay çekilmeyen vadesiz mevduat sahiplerine
yünlü (halı hariç) ve pamuklu satışlarında tenzilat

SARTLARI GİŞELERİMİZDEN ÖĞRENİNİZ.

HER 150 LIRA İÇİN BİR KUR'A NUMARASI.

Umum Müdürlüğü: Ankara, Merkez Müdürlüğü: Ankara, Şubeleri: Adana,
İstanbul, İzmir, Kayseri, Ajansları: Bahçekapı, Beyoğlu (İstanbul).
Bürosu: İskenderun.

Sümerbank'ın müesseseleri :

- Sümerbank Alım ve Satım Müessesesi — İstanbul
- Sümerbank Ateş Tuğlası Sanayii Müessesesi — Filyos
- Sümerbank Bakırköy Pamuklu Sanayii Müessesesi — İstanbul
- Sümerbank Bursa Merinos ve Herce Yünlü ve Halı Dokuma Sanayii Müessesesi — Bursa
- Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi — Sivas
- Sümerbank Defterdar Yünlü Sanayii Müessesesi — Defterdar/İstanbul
- Sümerbank Deri ve Kunda Sanayii Müessesesi — Boykoz/İstanbul
- Sümerbank Ereğli Pamuklu Sanayii Müessesesi — Ereğli/Konya
- Sümerbank İzmir Basma Sanayii Müessesesi — İzmir
- Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesi — Kayseri
- Sümerbank Kendir Sanayii Müessesesi — Taşköprü
- Sümerbank Malatya Pamuklu Sanayii Müessesesi — Malatya
- Sümerbank Nazilli Basma Sanayii Müessesesi — Nazilli
- Sümerbank Pamuk Satınalma ve Çirçir Fabrikaları Müessesesi — Adana
- Sümerbank Selüloz Sanayii Müessesesi — İzmit
- Sümerbank Sunğıpek ve Viskoz Mamulleri Sanayii Müessesesi — Gemlik
- Türkiye Demir ve Çelik Fabrikaları Müessesesi — Karabük

Sümerbank'ın teşebbüsü :

- Kütahya Keramik Fabrikası

Alım ve Satım Müessesesinin toptan ve perakende mağazaları :

Adana, Ankara, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, İstanbul
(Bahçekapı ve Beyoğlu), İzmir, Konya, Kayseri, Malatya, Samsun,
Trabzon, Zonguldak.

Fiyatı: 50 Kr.